

1 **н** 1 **е** 9 **р** 9 **о** 0

НЕЗАВИСИМО списание за литература и изкуство Редактор Светлозар Жеков

Stepi

...Свр̀хземните въпроси,
които никой век не разреши...

П.К.Яворов

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Предисловие	4
Иван Теофилов. Стихотворения	9
Димитър Коруджиев. Третият брат	11
Николай Кънчев. Бог ще сложи после в ред нещата	17
АНТОЛОГИЯ « П Е Р О »	
"Вехтошар" от Блага Димитрова	21
Михаил Неделчев. За Блага Димитрова	23
Александър Шурбанов. Стихотворения	26
Александър Андреев. Изхвърляне на кофа за боклук. Разказ	28
АНТОЛОГИЯ « П Е Р О »	
Сто години от рождението на Борис Пастернак	
"Определение на поезията". Превод Кирил Кадийски	33
Илко Димитров. Следващото стъпало. Поема	34
Йосиф Бродски. Напътствено слово. Превод Валентин Кръстев	38
АНТОЛОГИЯ « П Е Р О »	
"Балконът" от Атанас Далчев	43
Светлозар Жеков. Зазданият балкон	44
Д Е Б Ю Т « П Е Р О »	
Стефан Галибов. Стихотворения и миниатюри	50
Бойко Ламбовски. Стихотворения	52
Г А Л Е Р И Я « П Е Р О »	
Николай Дюлгероу, представен от Недко Каблешков	55
А Н О Н С « П Е Р О »	
Борис Роканов. Стихотворение за бащата и майката	58
Кирил Мерджански. Стихотворения	59
Хроника	61

1/1990

НЕЗАВИСИМО СПИСАНИЕ ЗА ЛИТЕРАТУРА И ИЗКУСТВО

редактор Светлозар Жеков, художник Кирил Гогов
формат 16/60/90, подвързия NO.1, печатни коли 5
с десет репродукции на художника Николай Дюлгероу
коректор Ана Лазарова, набор Полина Боянова
компютърен дизайн Ани Бимбалова, ПИС "АКСЕС"
печат и подвързия ДП "Офсетграфик"
153И 0861-1440,
цена 2.20 лева

ПРЕДИСЛОВИЕ

*Нас ни мълнии огряха,
ний стоим на кръстопът...*

П.Р.Славейков

В своя вековен път българската литература познава и мигове на извисяване, и загуби на най-светли умове, и безвремие на принудителни застои. Но нито изгорените ръкописи или книги, нито посечените глави на техните автори, нито отлъчванията от правата вяра, нито преследванията с огън и меч, нито сребърниците на властта са били в състояние да унищожат българската книжнина, призвана да съхрани и през най-страшните изпитни народния дух и да го пренесе през времето. Годишите на т.нар. "социалистически разцвет" на културата ни бяха най-пагубни като че ли за литературата. Подменените стойности в живота естествено водеха и до подмяна на стойностите в литературата. Измисленият живот имаше нужда от измислена, но "правдива" (по отношение на историческата измислица) литература. Социалистическият реализъм загърби цялото съществуващо допреди четири десетилетия многообразие на естетически търсения, платформи, течения, за да наложи огледалния образ на лъжата като висш естетически критерий на новото време. Колкото по-натруфена беше със социалистически красивости и идеологическа правоверност тази "нова" литература, толкова повече се харесваше и толерираше от властниците.

В продължение на десетилетия културният живот у нас беше лишен от своите естествени двигатели. Множеството социо-културни модели беше заменено с един-единствен, на мястото на богатството и многообразието на естетически идеи и тяхното естествено противоборство дойде смазващото господство на една-единствена идея, обслужваща тоталитаризма. Нормативната естетика от времето на култа към личността беше леко дегизирана през април 1956 и дълги години ни се представяше като възвестителка на правата и свободите в областта на културата. Но всъщност тя унищожаваше тези права и свободи чрез едностранно-държавния механизъм на управление. Една "управлявана" култура е задължена да обслужва единствено интересите на онези, които я управляват. И всичко, противоречащо на тези интереси, независимо от естетическите си качества, се дамгосва и преследва. Идеологическата нетърпимост към различномислещите се разпростираше и в киното, театъра, живописата, музиката. Действително стойностните произведения на изкуството през изминалите години се създаваха *въпреки* партийния, държавния и едноличния монопол над културата, а не *поради* него. И те обикновено бяха отричани, идеологически квалифицирани като вредни, чужди на нашето общество и идеали. Всеки опит да се проникне зад фасадата, да се разкрият

действителните социални и психологически деформации в социалистическото общество срещаше добре организираната съпротива на номенклатурата. Страхът се настани удобно във и без това малкия периметър на творческата свобода, за да се превърне в стабилна основа на автоцензурата. Насилственото превръщане на литературата от творчество в идеологическа конфекция, отказът от продължение на многообразието в традицията доведоха фактически до откъсване на литературата от нейните национални и европейски корени и я обрекоха на изолация от световните търсения и тенденции. От духовен водач канонизираната литература постепенно беше превърната в послушница. Гръмко огласяваните ѝ международни изяви не можеха да прикрият прогресивното спадане на обществения ѝ престиж. Всичко това се отразяваше и на истинското изкуство, което въпреки трудностите и абсурдната социо-културна среда си изграждаше средства за самозащита и самосъхранение. В литературата това се долавяше в засилващото се метафоризиране на езика, в разширяващата се условност на изображението и в търсенето на многовалентни подтекстови внушения. Писателите, които не се поддадоха на изкушенията на тоталитаризма и неговите институции, които останаха верни на вечните и непреходни цели на изкуството, помогнаха на мнозина да устоят в безвремието, чиято главна същност беше умножаващата се с годините бездуховност.

Пътеката към храма отдавна беше обрасла с трева и из-рядко нечий стъпки отекваха сред нравствените руини, за да ни припомнят, че посоката е сбъркана, че народът ни е въввлечен в един антихуманен експеримент, че пътят към обещаваното му "светло бъдеще" всъщност го отдалечава както от общочовешките ценности, така и от спецификата на националния характер, от естествената роля, която е имал и има да играе в голямото семейство на свободните народи. Пораженията в литературата нанасяха трудно предвидими поражения в духовността на българина. Войнстващият атеизъм разруши и последната преграда пред злото - страха от бога. Извечните нравствени критерии на българина бяха методично разрушавани като отживелици от "мрачното буржоазно минало". Поколения наред се възпитаваха в послушание и преданост към идеи, противоречащи на естеството. Възпитаваха се в обществено двуличие. Липсата на нравствени прегради в обществото водеше до разрушаването им (ако въобще са били изградени) в личността. Собственото лице постепенно се изгубваше под грима за обществената сцена и в трагикомичния водевил на тоталитаризма маските подмениха изцяло лицата. И докато канонизираната литература пееше дитирамби на маските, незаконната ѝ сестра се мъчеше да възстанови човешките черти под тях. Едната преливаше от пусто в празно, другата пренасяше ден след ден през моста на времето осквернените, но съхранени национални и общочовешки ценности. Едната разграждаше през деня, другата градеше през нощта...

Такова е състоянието на литературата ни днес, когато за първи път от четири десетилетия тя може да направи своя естествен естетически избор. И той, какъвто и да е, ще трябва да се съобрази с доказаната през това време истина, че *литература, която не възпитава личности, спомага да се раждат чудовища*. Освободена от страха и униформеното си еднообразие, литературата днес ще

потърси различни пътища към човека. Но всеки ще започва от онзи трагичен кръстопът, на който насилствено е била променена посоката ѝ.

Един от тези пътища винаги ще води до *"свръхземните въпроси, които никога не разрешат"*. На тях списание "ПЕРО" посвещава своите страници.

Р е д а к т о р ъ т

НЕЗАВИСИМО СПИСАНИЕ ЗА ЛИТЕРАТУРА И ИЗКУСТВО

1 **н** 1 **е** 9 **р** 9 **о** 0

РЕДАКТОР С В Е Т Л О З А Р Ж Е К О В

С О Ф И Я , Ю Н И 1 9 9 0 Г О Д И Н А

Николай Дюлгеров

Иван Теофилов

ВЕДНЪЖ

минавайки през пушечния здрач,
на еркърната уличка излязох
в обветрената свобода на хълма.
Бе привечер. И като надробено
стъкло градът разхвърляно искреше
сред сипещата се дрезгавина. Над него
небето беше махагоновочервено.
Тъй мимоходом бях се озовал
до голите, дъгообразни стъпала
на римския амфитеатър. Седнах.
Като в просъница се очертаха
просцениума, колонадите и нишите
с витаещо присъствие приличаха
съвсем на бликащи мъглявини
из пукнатините на вечерта...

И аз за миг

съзрях съдбата си като безмълвен
актьор, изобразен от здрач... дими,
дими,
дими
и вековете с бездни я обграждат...

БЕЗКРАЕН ПОГЛЕД

Светулкащи градчета в едно отдъхващо крайбрежие пре-
пълнено с покой
Какъв щастлив баланс на цветовете - в разсеяния вятър на
някакъв блуждаещ в далечината трепет
Морето - остъклено ярко с безгрижни изблици от блясък
неизтощимо се напряга под отмалялата умора на небето

И ето в с и ч к о в своя шемет зазвънява с прозрачна болка
в сияйни насипи
в безплътни глетчери

в разцъфнал мост
от видимото към неназовимото
и
изведнъж изчезва глинения хоризонт у мен

ЕСЕН Е

Излишъци от гръмотевици след вчерашния дъжд - разхлопан
тъпан - в озъбената сянка на морето
Блясъчен каприз извайва смахнати изображения в затлачената
памет на небето
Бухалска мъгла се лута из кукуригащите дворчета и къдри раз-
духаната пепел на разсъмването
Миражи на упорстващи туристи се лутат и събират облачни
букети на прощаване
Зъзнат и броят прахосани стотинки зазидани крайбрежия сред
трепкаща мъглявост
Колко изтъркано индиго за златните грехове на лятото

ТАКА Е

Така е всяка сутрин - взрив от кряскащи гларуси гръмва и гру-
бо разблъсква съня ми
Изтегля ме като влечуго под тоновете мрак а след това раз-
бъркано и назидателно кълве слуха ми
Прозорецът ми е небесно Ватерлоо - гъмжило от воюващи кри-
ле и от сражаваща се врява за надмощие
Изключвам и преставам да го чувам
Защото вече мисълта ми обикаля една след друга улиците на
града припомня си за миг морето препуска механично две-три
улици изправя се пред него вижда неопитомената му мощ
стъписва се и
чува
утробно дълбокия глас на Безкрая

Душата търси края все повече забързана бе писал Борхес
струва ми се
И така е

Димитър Коруджиев

Третият брат

1977 е отминала. В каква посока – напред или назад? Бъдещето ще покаже. Започват репетициите, чака се премиера. Наглед нищо не се е променило и сега – в началото на 79-а. Познатото чувство за света и за епохата втвърдява паметта ни: предългата история на хората е още по-далечна, още по-забравена. Омагьосаният замък, всички го обитавахме. Вечният сън ще продължава. Докога? Родил ли се е третият брат? Наивникът и глупчото, който не се плаши от свирепите пазачи, от ехидния смях на страшните магьоснически сили... Най-малкият брат. Вратата му ще стъписва всемогъщите, съмнението му в тях ще ги парализира. Окаменелите фигури ще проговорят, окаменелите коне ще запрепускат, мъртвите допреди минута птици ще запеят. Кога ще стане това? След сто, след хиляда години? Миналото е недоказуемо, то е приказка, която се изживява субективно. И най-тъжно да е, крие някаква омайност. Така е в моето "днес" (истинското "сега", докато пиша тази книга), т.е. в 1989. Всички лица, които помня, всички събития са част от голямата борба на светло и тъмно, на добро и зло. В живота, мислен като приказка, откриваме най-сетне своето място...

... Денят на предпремиерата дойде. В театъра цареше паника. /Най-употребяваните фрази са и най-точни - казва Борхес/ Предишната вечер, около единайсет, големият шеф извикал директора в дома си и му връчил екземпляр от пиесата: "Лично аз направих съкращения." Сега актьорите учеха какво не трябва да казват. От мнението ми никой не се интересува, както дотогава. И правилно. Щом протестът е предварително изключен в самия теб, щом мислиш, че е невъзможен, делата ти вече са продукт, с който други разполагат неограничено. Тъй бяхме свикнали... "Нещичко да прокарам, кой ти го дава..." Не мина ли голяма част от нашия живот в мълчалива, полунелегална дейност?

На представлението бях с мои приятели. Късно вечерта, когато то завърши, Георги Величков се провикна: "Те ще я спрат! Изведнъж го разбрах!" Бул. "Заимов", от канала към Подуяне, е слабо осветен. Квартал изобщо мрачничък. Хората се бяха разотиили. Стояхме, неизвестно защо, на самия тротоарен ръб: групичка обречени интелектуалци, викът ги е посочил.

То бе в понеделник, до премиерата оставаха четири дни. В петък сутрин раздадох и покани на колегите си от издателството. Да, да, човекът е невероятен... Интервюираха ме даже за "Вечерни новини". От телевизията също се обади, поканата бе за Пантелей. И за да бъде пълна измамата, слънцето неочаквано изгря.

Рано следобед взех от шивача новия си костюм. "Панта-лончето изгладено ли е, ръбчетата..." – по телефона ме успокояваха с дребни шеги. Изпратихме дъщеря ни на съхранение при тъщата. Моята жена имаше тържествен вид с огромния си корем - завършваше втората й бременност. Премиера, току-виж, ми се родил и син. Как забравяш непрестанно, че си някой... Ето защо те перкат периодически през пръстите. (Четири думи с "п" и "р", изстрадвам ги и п-р-одължавам.)

Не бях успял да облека костюма пред жена си, когато дойде Георги Величков. (Съдено му бе през тия дни да изговаря тягостните реплики в пиесата на живота, разиграна около театралното събитие.) Поканих го усмихнато да седнем на стария диван. "Усмивката и слънцето огряват нашия успех." "Вестта е неприятна – каза той, – не се вълнувай..."

Премиерата е спряна." Край. Дали съм отговорил? Разбира се, но не помня думите. Редно е било да изляза веднага в антрето: там, върху ламперията, беше заковано най-голямото ни огледало. Да се взра дълбоко в себе си с... презрение. Тридесет и седем навършени години. Да, тридесет и седем години! Изпатил бях немалко и все пак... За първи път ми се нанасяше обществен удар! Чак сега го предизвиквах? Какво ли съм правил през цялото време? Толкова ли послушен и безличен съм бил?

"Господи – е трябвало да кажа, – благодаря ти, че не ме забрави, не се отчая от мен! Може и да не съм нищожество, ти ми го показваш..."

Как е спряна премиерата? Тъй и не попитах никого. Престанах да ходя в кафенето на театъра. Малко ли неприятности бях създал на ония благородни хора? Казвах ми, че "горе" изчаквали хитро премиерата: ден-два, постановката се отменя със заповед и ... големият шеф ще е в нокдаун. Не знам, може и така да е било. Нещо тъй или иначе го е смутило. В последния момент извикал в кабинета си хората от театъра и ги принудил да спрат постановката сами. (Много по-късно чух помощникът му да изрича: "От какво се възмушавате? Вие си взехте тогава решението!")

Имало е някакъв съд – там, в кабинета на големия шеф. Една от неговите служителки чела обвинителната реч. След време постановката все пак беше разрешена. Служителката ми изпрати – отново по Георги Величков – своето извинение. Сценографът обаче мина и през нервни кризи. Пантелей умря подир няколко такива премеждия. И защо бе това? Коя сила ни плашеше, разиграваше, подлудяваше и караше големия шеф дори да върши каквото не желае? Страхът от идеологията, изместил страха от Бога... Най-твърдите й защитници трепереваха също като нас. Тя бе мистичен повелител. Съществуваха някъде и следеше греховете ни: отчуждена от хората дотолкова, че съзнанието им я материализираше. Никой не си спомняше вече съдържанието й. Никой не обсъждаше сериозно разрешенията и забраните. Всичко се вършеше инстинктивно, с предварителната уговорка "има само един път, само един начин, само едно мнение". Превръщахме със заклинания станалото в научен факт. Когато абстракцията е жизнен инстинкт, човекът се е самоизмислил. Той е абсурдно нереален. Съдбовното, бавното, психологически изтънченото, леко болезненото, нормално тъжното – те бяха ерес. Светът "преди идеологията" е порочен и отхвърлен. Какво значи "история"? Хилядолетия, които ни насочват към идеологията. Класови борби. Идеологията, докрай осъществена, би погребала живота. Здравно и чисто общество, ето я най-страшната от мечтите. Тя роди Сталин, Мао и Пол Пот. Роди голямата чистка. (Партийна чистка, чистка на враговете... Ако ще преразглеждаме думите, да започнем с нея.) Отделният човек? Пътят му занапред ще води към нравственото съвършенство. Другото е грешка, но и грях. Аз няма да убивам за победата на революцията. Няма да изрека: "народен враг"... Светлина у хората, светлина у мен самия... Светлите хора образуват светло общество. Източникът на човешките закони е нашето сърце, връзката с космическия морал. Законите на сърцето? Търпение и толерантност: към умните и глупавите, красивите и грозните, суетните и скромните, оригиналните и скучните, вярващите и невярващите... На оня само, който иска всички да мислят като него, казвай "не"! Спри го с нежната си ръка. Не се бой от нищо - чистотата те е сродила със световния дух.

Пиесата ми може да е слаба. Да е била слаба. Но от коя гледна точка? От общочовешка и художествена? От идеологическа? И нима те насилствено трябва да се преплетат? Какво показва една пиеса? Хората изпитват всякакви чувства един към друг, живеят на една земя. Така е, изкуството напомня постоянно - живеем заедно. Започне ли то да ни разделя, веднага се обрича на забрава.

Защо воюват помежду си ливанците или северноирланд-ците? Нищо не разбираме. Гледаме ги по телевизията - врагове, които си приличат. Католикът, ако се бе родил в протестантско семейство, щеше да стреля по "своите". Протестантът, ако се бе родил в католическо семейство... Общата човешка вяра стои над тия подробности, над случайните неща. (Ограничавашата сила на случайностите е част от изпитанието, с което се справяме... Част от лабиринта и от тъмнината. Едва в мига, когато осъзнаваме - "моят враг е и мой брат", – светлината ни приема в своя кръг.) Седнете на маса с непознат. Не говорете за политика и религия, а за хляба, виното, пътуването, човешката умора,

надеждата, смъртта. Приемете го в сърцето си. Не заключвайте вратите на дома си, тръгнете без оръжие по света. Необходимо ли е да криете нож в дрехите си, да учите карате? Любов, вяра в доброто - те ще ви опазят. И най-жестоките тирани, и най-страшните мъчители, и най-големите лихвари са преживели часове на самота и отчаяние. Нуждаели са се от доверие, от плач... От разкаяние.

За какво са тук другите хора? Природата? Този свят, казваш ти, е създаден за мен. Но защо? Как така? Познаваш ли неговия смисъл? В един свят, създаден за теб, ти си самотна мравка, лилипут и водач на армия от лилипути. Смалил си го до собствените си размери. Светът не е наш, той е градината, в която сме отгледани. Нима цялото околно съвършенство е създадено от нечия ръка, за да ни служи петдесет или седем десет години? "По-добре да не съм се раждал – казва Плутарх, – ако ще бъда зъл и поколенията ще ме проклинат." По-добре е да стана монах и да принадлежа на света, отколкото да го изменям с насилие. Човекът привлича величието и върху себе си, когато се прекланя и почита.

Казват, че Маленков е завършил живота си в манастир. Дано е вярно. Дано го е споходило малко по-навреме разкаянието: то ще му отнеме бездруго десетки хиляди години. Сталин, Маленков и останалите пак на върха, но от долу на горе. Има ли ад, те са на дъното. Великата истина, че *'ше им се въздаде според делата", ни пронизва, думата "покаяние" става единствено спасителна. Колко много можем да направим за себе си и за своите потомци, докато сме на тази земя! Доброто и чистотата, ако се стремим към тях... Животът е толкова прост. Нека почнем от случаен ден – деветнадесети април или пети октомври. Всички дни са святи. Неспециална дата, неви-сокомерна и безшумна. Ставаме в зори, целуваме по челото спящите си деца. Гледаме пет минути как розовите облаци на изток бавно изсветляват. Мълчаливо се разкайваме за грешките си, отправяме благородни мисли в пространството и си обещаваме нов живот!

С една дума, директорската заповед бе да се отложи премиерата. Упоритият човек си оставя докрай по някоя възможност. А в театъра работеха и други "инати" – преди всичко Пантелей. Колкото до мен, бях сигурен, че борбата е приключила. Чувствах обществената си несигурност... Може и да имах известни способности. Но какви бяха произходът ми, изражението на лицето? Не изглеждах ли съмнително деликатен? Не носех ли възпитанието си като бreme? Защо не членувах никъде? Чувството за непотребност, прогоних го през 83-та – докато пишех "Градината с косовете": аз съм част от белия свят и това никога не ще ми се отнеме. Моята микро-скопичност го е отразила тъй, както белезите на океана се откриват и в дъждовна капка. Страшно е, когато си микроскопичен пред жестокостта на хората, не пред божието всемогъщие. Ала тогава, през 79-а, ми изглеждаше, че живея, печеля пари и се смея даже по нечия милост.

Белият свят стои над човешката подредба и моите чувства не са просто химически реакции. Тоталитаризмът и научната надменност са тясно свързани. Защо да се скърби и стене за отделния човек, щом той е сбор от химически реакции? Мечтите на генното инженерство за "здраво човечество" и на тоталитаризма за "чисто общество" си приличат. И ако едната от тия две страшни утопии се преодолява, то другата – Хитлер също искаше здрави екземпляри – наистина може да ни промени. Състраданието ще изчезне, болните ще се превърнат в непълноценна маса, Моцарт, Бетовен, Достоевски ще изпаднат в немилост.

Щом моята душа не е част от безсмъртната вселенска душа, има ли значение колко ще е дълъг тукашният ми престой? Тогава нямам мисия и ставам тухла в обществената сграда или плевел. Сталинизмът бе връх на прагматичния материализъм, предсказван пророчески от Достоевски. (Пак тия твърди звуци - "п" и "р".) Говорих не случайно за Дьо Сад. Щом практическата цел е над морала и съвестта, над уважението към живота, адът е дошъл при нас. А в него и практическата цел се ограничава до подклаждането на вечните огньовете.

Разбира се, общественото изпитание има външна страна, която е дори примамлива: ласкаещото те внимание на много хора. Проявил си някакво неподчинение и си в центъра на по-малък или по-голям скандал. Не ти ли се иска вече и нов? Броят на скандалите обаче трудно може да расте. Не ще ли хлопнат едновременно всички врати? Рисковете не са ли

прекалено големи? Грябва и да се яде... Да, неразрешим проблем. Върни се тогава към първия случай, за да го приемеш като изпитание, не като скандал. (Не е героизъм да постъпваш в съгласие със себе си. Не е героизъм да си честен. Не търси напрежение, а вътрешно освобождаване.) Нататък всичко става леко разрешимо. Лек и ненапрегнат е погледът на твоите очи, усмивката: "Никой всъщност не е умрял от глад." Фразата, неточна като констатация, поразява с новия си смисъл. Кажи я и по друг начин: "За птичките божии някой има грижа." Никой и някой се изравняват. Абсолютното сега сме ние, единичното - вселената. Безизходните положения не съществуват. Само да не трупаме вина, само да не обременим бъдещето.

Едно джудже изскача от храстите, когато е необходимо. Една лисица ни спасява непрестанно, за да се превърне рано или късно в царска дъщеря.

Едно джудже и една говореща лисица – те са формите на вярата.

Плъзнаха, разбира се, и слухове. В "Сълза и смях" например се играеше "Повет над кукувиче гнездо". Написал съм българския вариант на тази пиеса, за да покажа нашенската лудост... Но да напомняме ли кога намекът за ненормалност се приема тъй болезнено? И все пак критерият ми за страдание е бил много нисък... Една болест, една спрята постановка и т.н. Нека пак и пак да си припомним какво изживя Русия! Нека писателите мислят винаги за съдбата на Варлам Шаламов! Видяхме невероятните граници на изпитанията, за да станем мъдри и да откриваме по-лесно между наноса от дреболии пътя на самосъзнанието. Световната литература ще трябва да осмисли факта, че съдбата на Русия е била подготвяна и за човечеството...

Ето как се получава... Основният разказ наистина е сухо стъбло. Няколко реда и то отново се разливта... Тъй бе построена и "Градината с косовете". Най-малкото отразява най-голямото, микро и макро са неотделими. То е и отношение към живота, което ме поглъща. Свърхработата днес, типична за голяма част от хората – не спирай, не поглеждай встрани, за да не изостанеш, – не е ли следствие от една нова ограниченост? Вярващият откривал някога божие присъствие във всяка животинка и всеки камък, докоснати с ръце или с очи. Забравял, макар и за секунди, че работи, удивлението му е било безкрайно. Материята е мъртва само за душевно слепия. Само той не вижда чудото в нея, а и в нашите очи, само той ругае човешкия род. Чудото? Никой всъщност не ми казва: "Защо написа антинародна пиеса?"

Все пак един човек ме наруга, мой колега. Той не е вече между живите. Дребнава история, от нея ме е срам. Поради близостта си с жената "горе" – подхвърлил ми е някой – той навярно "има пръст"... Слух, нищо повече. Защо е трябвало да го споделям с друг? Получих си веднага наказанието. Колегата телефонира от писателския клуб - "в почивка сме, сега ни е партийното събрание". Крещеше ужасно. "Кой е подлецът, разпространителят, кажи, за да го изоблича тук, пред всички!" (Не зная по каква причина смяташе, че разпространителят на слуха е там.) Забърках се и помълчах смутено: обаждането ме стъписа... Крясъци, грубо-преки обяснения - не бях живял по този начин. (Родителите ми, само техните професии ги интересуваха. Учиха ме на тактичност, не на "от критика критика и самокритика". Всъщност по-късно се разбра, че не е имало нито критика, нито самокритика. Животът е "нещо малко и нежно", както казва Чаплин, и не се подобрява с крясъци, а с внимание и насърчение.) Интелигентското ми възпитание имаше все пак и недобри страни. Постоянно неудобство, намекът е достатъчен, за да те разстрои... Този човек бе с началнически пост, един от хората, с които никога не разговарях. Нямах понятие как се вълнуват те, как се гневят. И ето, отвъд преградата гласът му истерично ме ругае... Не можех да повярвам... Нима няколко мои думи имат значение за него? Нашите вълнения не са ли далечно про-шумоляване за "тяхната йерархия", бълбукане в морето от безименни? Но днес си давам сметка (без връзка с тоя дребен случай): възмущението на двацет или петдесет безпомощни интелектуалци е създавало наистина смут и тревога. Вярно, много хора са преувеличавали опасността, доказвайки, че са "верни и необходими". Но е имало винаги страх от първата точна фраза. Нито една точна фраза, така също се живее.

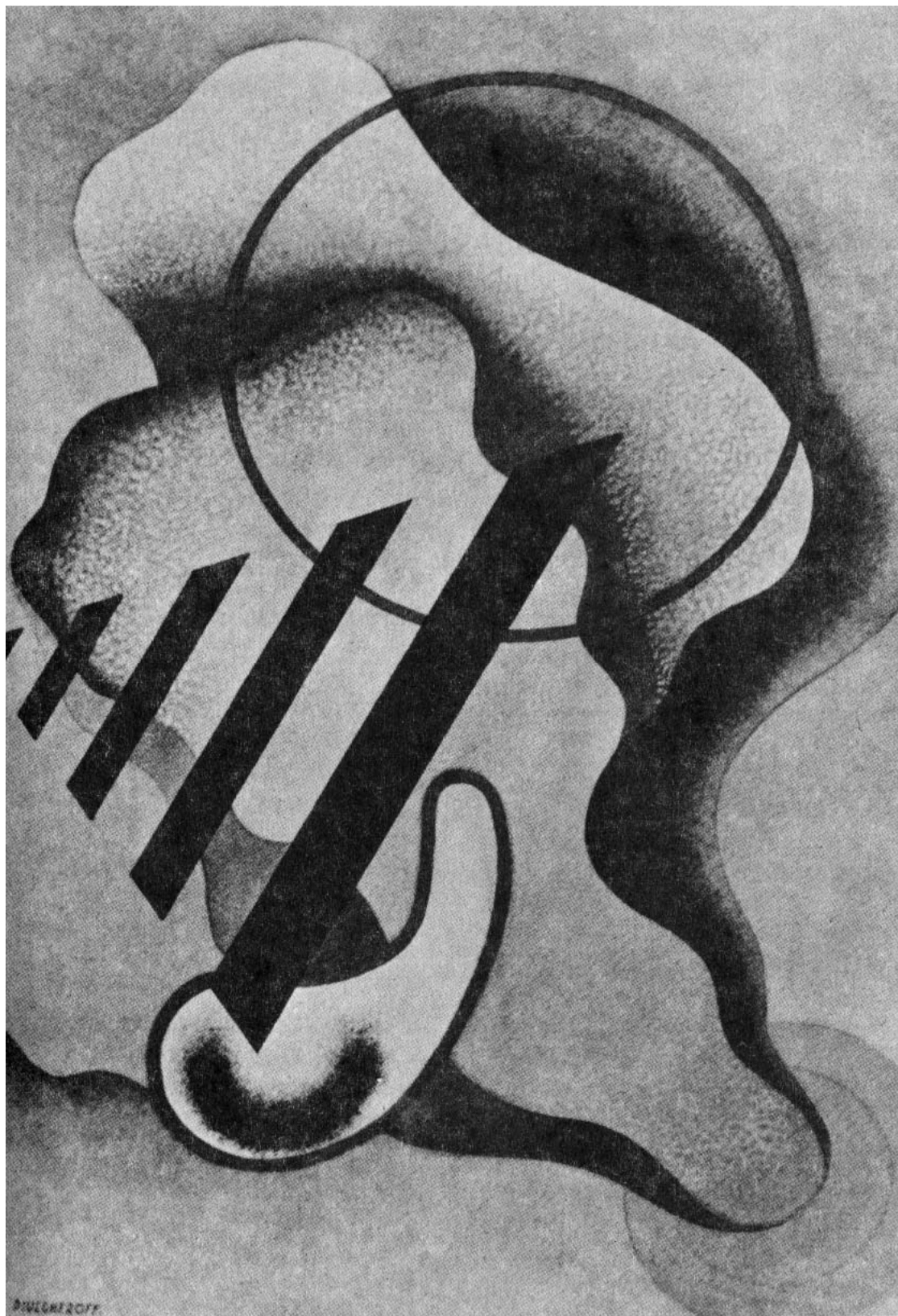
Индустриалците, кулаците... Понятия вечни, но и спекулативни! (Зависи от гледната точка.) Отнема се или се ограничава икономическата власт на един човек. Така да е. (И

никой вече не е независим пред държавата.) Защо се очертават сетне белези върху сломеното му лице? Що за проклетие? Как тъй се издава декрет за унищожение на хора, като че ли са вреден дивеч, побеснели кучета? Отмъщава се наведнъж на робството, за крепостничеството, капиталистическата експлоатация... Дали е вярно? Може би твоите прадеди са били робовладелци, а прадедите на капиталиста – роби. Иска се смърт за евреите или за черните, или за богатите – то е все едно. Иска се смърт за част от хората. Чие щастие ще поникне върху почвата на кървавото отмъщение? Робството и крепостничеството са в нас. Експлоатираният много често е нравствено по-нечист от експлоататора. Имал е просто друга съдба, не е разкрил себе си докрай. За да бъдеш жесток, винаги са потребни и условия. Бихме ли узнали в противен случай що за чудовище е експлоатираният Сталин, син на експлоатирания Джугашвили? Първите капиталисти отначало са били работници. Във всички фабрики има много хора, побезмилостни от собствениците, без сами да знаят това... Но ако заемат, по някакво чудо, мястото им? Малко са на брой, откак свят светува, волните духом. Насън онеправданите живеят в дворци и някой им прислужва. Човешката душа е по-сложна от всяка икономическа теория. И не е редно да убеждаваме другите, че завистта им е справедлив гняв. Или само справедлив гняв. Така поощряваме омразата. Зовът към справедливост трябва да е морално ясен. Защо я търсим? Какви са нашите подбуди? Коя жена, кой мъж, учени да ненавиждат, ще открият някога благородството и толерантността? И да го сторят, голяма част от живота им ще е пропиляна. Силните и свободните не минават оттам. Те търсят добродетелта при всякакви условия и не чакат животът да стане друг. Знаят, "човекът е преди обстоятелствата". Мога да си представя: 'аз съм в коя да е страна, в кое да е време от историята. Моля се да не ме обсеби алчността. (Робовладелецът, феодалът – то е без значение. Алчността.) Моля се: нека обичам целия свят, нека съм негоден да върша зло. Други надежди нямам. "Искам всички англичани да станат капиталисти!" – казва Маргарет Тачър. Безсмислена идея, макар и посвоему благородна. На земята живеят вече хора без потребителски амбиции. (Има ги и в Англия.) Точно те не мразят никого. Ограничават неконтролираната активност на богатите по демократичен път, за да спасят и тяхната душа. Вредните капиталистически и благородните работнически гени, с една дума, са измислица. Алчността владее и успелите, и неуспелите. Смяна на външни понятия и касти, ето какво ни поднася историята. Истинските промени са нравствени. Истинските проповедници не говорят за отмъщение и власт.

Мой приятел наскоро се завърна от Австралия. Хората от Сидней, в чийто дом гостувал, честичко се заседявали пред телевизора. Показали веднъж "на живо" как изпълнителни лица прогонват фалирал фермер от имота му. Семейството плаче – жена му, децата му и той. Никакви съседи, никакви изпращачи... (Претовареният стар автомобил ще се люшка по пътищата на континента.) Край телевизора хората от Сидней коментират: никой не му е виновен, провалил се е, тъй трябва... Късно е да плаче.

Успехът, поставен над плача, над самия живот. Над милосърдието. Щом не е издържал... Щом е направил антипартийно изказване... Само формулите на Запад и у нас са по-различни. Изкуствените категории умъртвиха нашия век. Хората са подходящи или неподходящи за икономическата и политическата система. Едните не се нуждаят от милосърдие, а другите не го заслужават. И все пак има ли сърце, което да не бие плахо и самотно в тежки мигове, да не чувства благодарност, щом е приласкано. Позорно ли е наистина мъжът да плаче? Обидно ли е за него съжалението? Мъртви категории, мъртви формули. Престъпленията растат, защото тоя свят бе лишен от топлота. Гледам дълго две малки снимки. Руски свещеник влиза в следствения изолатор Бутирка. (Не се е случвало от седемдесет години...) Прав между мъжете с остригани глави, говори за доброто и надеждата. Очите ми се пълнят със сълзи. Две снимки, запечатали борбата за човешката душа, за нейното спасение... Горделивото съзнание за всички космически полети и научни открития; какво от него е останало?

Когато се разкъсва между бездната и светлината? В долината на скръбта? В долината на надеждата? Двадесетина прости думи, за тях копнеем... Външната цивилизация се превръща в неинтересен сън.

Николай Дюлгеров

Н и к о л а й К њ н ч е в

БОГ ЩЕ СЛОЖИ ПОСЛЕ В РЕД НЕЩАТА

*
Досегашен свят, изглежда,
че детето скъсва вече с тебе,
като къса вехтите си книжки.

*
Казах на скореца да ми свирне
пътьом към лозята, щом не му е
писнало от толкоз гроздобери.

*
На страхливия, не виждал мечка, щом
помоли да му я покажа, му направих
мечешка услуга.

*
Колкото до всичките дървета,
иглолистните са остроумни,
но дъбът е мъдър - той да каже.

*
Пътьом се разбира по следите
как еднокопитните по двойки
се видоизменят в двукопитни.

*
И от суеверие се смея:
подир снимането черна котка
ми пресича пътя в негатива.

*
В самотата също има тайнство:
сватбеният пръстен на бежара
е на кукиш, без да го показва.

*
Вгледан в недалечна воденица,
гладният на мелничния камък
точи мислено зъби на хляба.

*
Натежи ли ви от мъка, всички
тръгвайте с товарен влак, от който
всяка гара ще ви разтовари.

*
Чуй, добрата дума се отронва
от брега, щом жабата помогне
и на камъчето да цамбурне.

*
Колко безобидна е реката,
даже с камъче да я замериш,
ще преглътне твоята обида.

*
Толкова безбройни са вълните,
че с лопата да ги ринеш - нейде
сякаш прави същото лодкарят.

*
Там, където трепваше вълната,
сомът си засукваше мустака,
зърнал ѝ сащисан красотата.

*
Обикалящият край морето
сигурно от детството си още
предпочита крайчеца на хляба.

*
Може би крайбрежният мечтател
знае дължината на вълната,
на която ще запей сирена.

*
Колкото и да е странно, в мрака
истинският морски вълк се радва,
като гледа огъня на фара.

*
Този свят така е сътворен, че
ден и нощ докато се редуват,
мишеловът да не срещне прилеп.

*
Ако друг за нещо е виновен,
то светецът, тръгнал по водата,
няма грях за морската пехота.

*

Малко са избраниците божи –
този свят е нищ и шепа хора
са му дадени за милостиня.

*

Селяните в зной не се изправят
с ризи, лепнали по гърбовете,
от привързаност към своите ниви.

*

Труди се приведено народът.
Вдигне ли глава, ще се покаже
в целия си ръст на всяка низост.

*

Няма да замлъкне свободата –
щом като развързан е народът,
и езикът му се е развързал...

*

С преминаване от живи в мъртви
времето така ни разпилява,
че пространството не ни побира.

*

При настъпилата бъркотия,
сложи ли оръжие човекът,
бог ще сложи после в ред нещата.

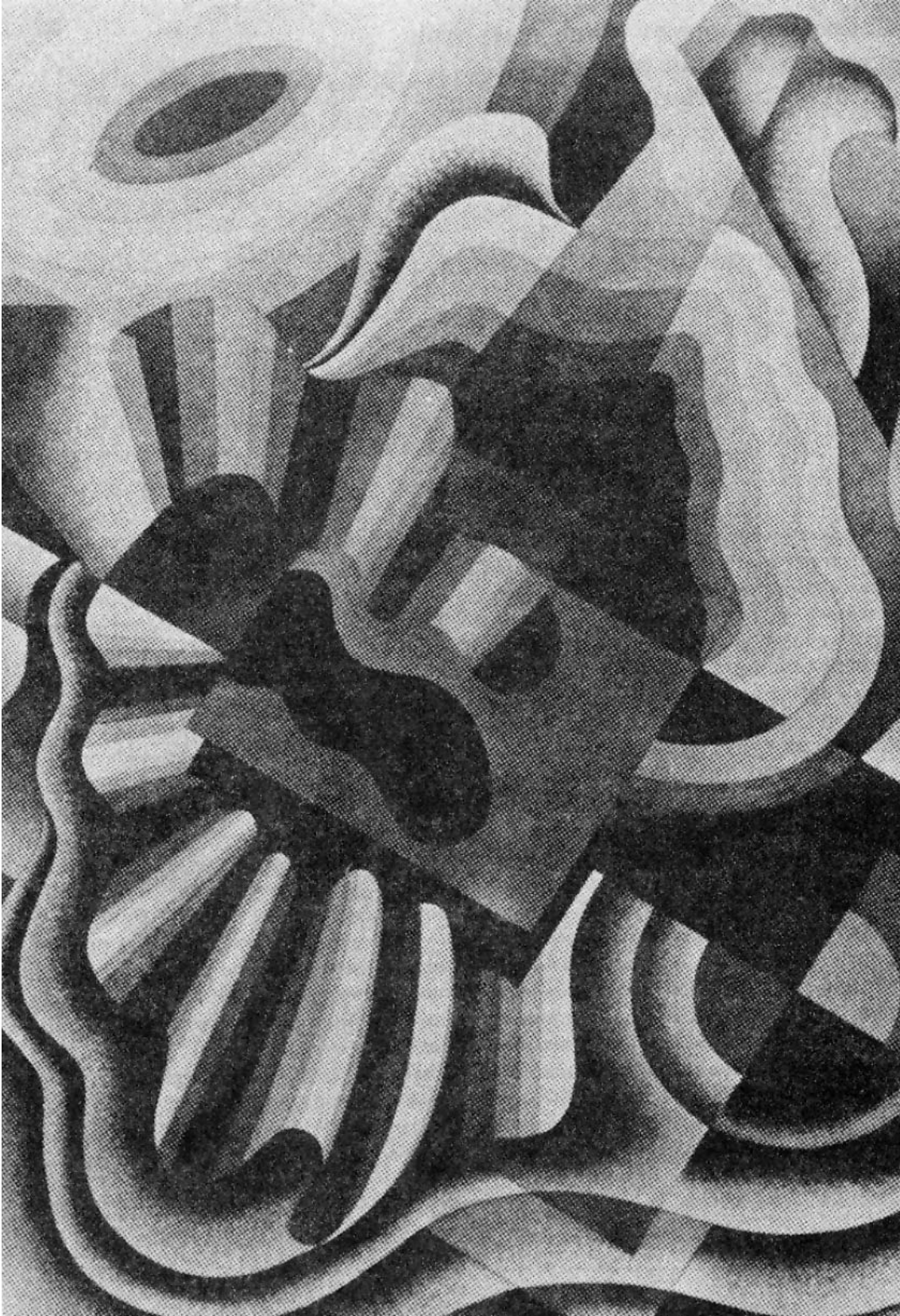
РЕКЛАМА ■ ПЕРО

Уважаеми читатели, Десетилетия наред ние имаме възможността да четем едно и също списание за литература и изкуство, макар то да излизаше под различни наименования, с различни корици и дори на различни места. Това списание беше орган на ония, които искаха - или бяха принудени да искат - изкуството да служи на една-единствена идея, като я пропагандира в достъпен за всички вид чрез подобия на художествени произведения. Слава богу, нещата вече се променят и литературата и изкуството могат да се занимават със самите себе си /в известна степен, разбира се, защото ограничените ресурси и материална база правят тази дейност все още твърде мъчителна/. Независимите издания, едно от които е НОВ ЗЛАТОРОГ, ще ви помогнат всеки от вас да намери своя път към литературата и другите

РЕКЛАМА ■ ПЕРО

изкуства. НОВ ЗЛАТОРОГ ще се стреми да възроди някои от ползотворните традиции в популяризирането и утвърждаването на всичко най-ценно и нуждаещо се от морална подкрепа; списанието ще дава път на всички творци без оглед на техните естетически и политически схващания; ще публикува всички творби, които допринасят за възстановяването на доброто име на нашата литература и култура; ще се стреми произведенията на наши и чужди автори да стигат по най-бърз начин до читателите.

Първа стъпка към тази вопиюща потребност е създаването на библиотека ЗЛАТОРОГ към списанието. Очаквайте първите номера на библиотеката: поемата "Транзит" от Блага Димитрова, "Бараж от литературни формули" от Владимир Василев, "Стихотворения" от Йордан Стубел...

Николай Дюлгеров

АНТОЛОГИЯ

Блага Димитрова

ВЕХТОШАР

Снегът ми схрусква стъпките със бяла челюст.
Къде да ида в тоя студ? Къде да спра?
Денят е посинял от мраз. И нямат смелост
дори хлапетата да мислят за игра.

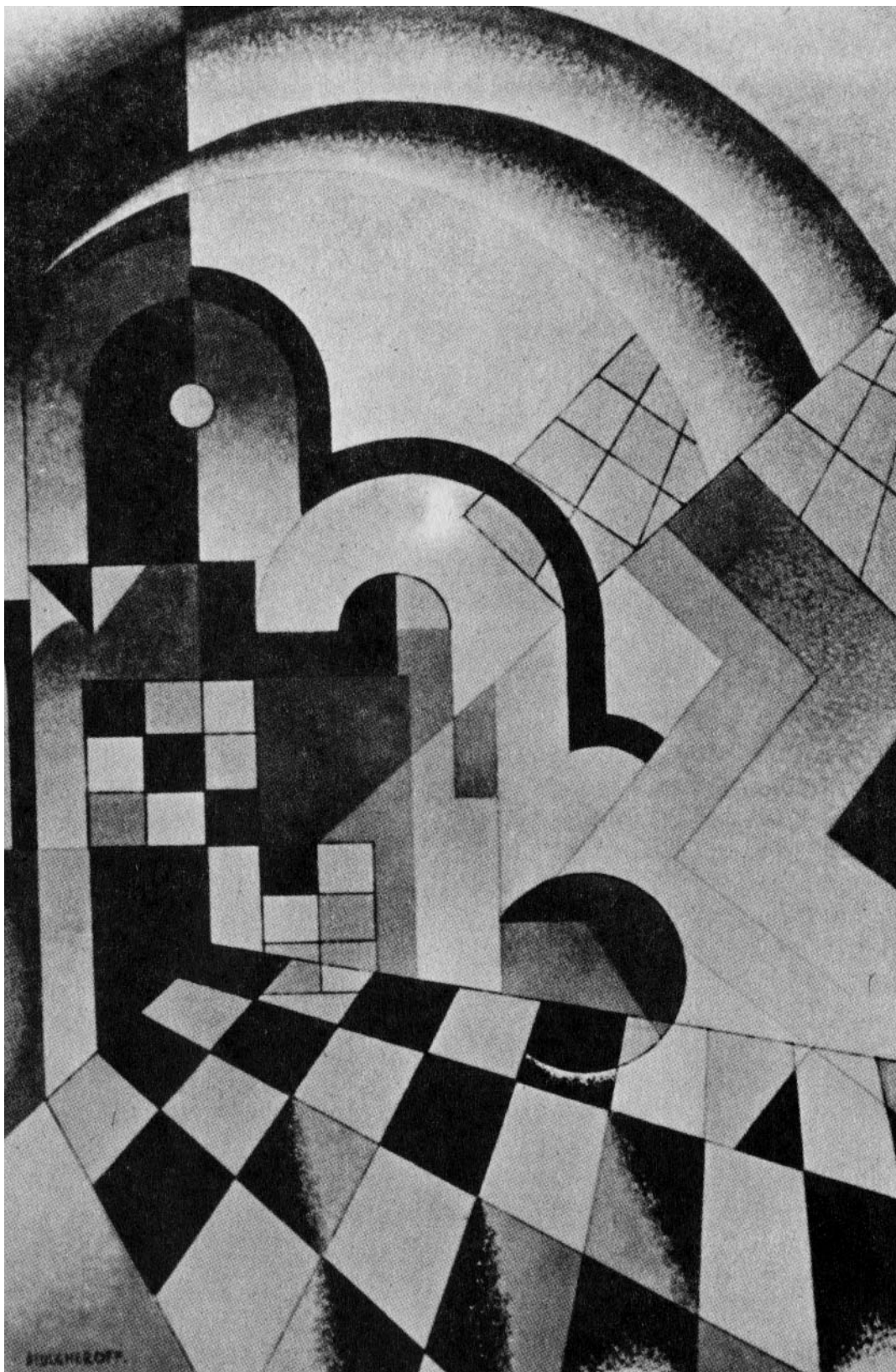
Прегърбен Вехтошар край тараба нечиста
романи пожълтели е нанизал пак.
Едничък Вятърът набързо ги прелистя
и старецът премръзнал бие крако крак.

Кажи ми, продавачо стар, не се ли крие
тук някаква незнайна книга без наслов,
макар опърпана, с отпрана подбързия –
незнайна книга – да разказва за любов?

От всеки лист да греят небесата южни,
от всеки ред да лъха топло пролетта,
да блика музика, надежда да ме люшне,
да се отвори необятна широта...

О, потърси такава книга, вехтошарю,
и дай на всички минавачи да четат.
Че дебне студ... Че вятър по площади шари.
И сиви сенки в сивата мъгла сноват.

1941

Николай Дюлгеров

Михаил Неделчев

За Блага Димитрова *

Когато фашистка Германия нахлува в Полша, учителката по литература на класа от Първа девическа Маня Милетич изоставя поредния урок и говори на възпитаничките си цял час за Париж, сякаш да им внуши необходимостта да бъдат съхранени хуманитарните ценности. Блага Димитрова е една от отличните ученички в класическия отдел на гимназията. В същия клас са бъдещата диригентка Радосвета Бояджиева, бъдещата артистка Стоянка Мутафова, бъдещата литераторка Милка Спасова. Тя е председателка на културното дружество в гимназията, а ръководител на това дружество е именно споменатата учителка Маня Милетич - за нея поетесата ще ни разкаже с такава любов в книгата си за Багряна. През междучасията се събират на терасата над физкултурния салон – днес тя не съществува, но сградата на ул. "Цар Иван Шишман" е читава и все така многогласна. На тази тераса Блага Димитрова и Невена Стефанова (от Пета девическа) си четат взаимно най-новите стихотворения. Разбира се, не са само стихотворенията – Блага Димитрова е вече член на РМС.

Гимназията и събратята поети "подемци" не изчерпват нейната духовна среда. Блага Димитрова свири пиано при проф. Андрей Стоянов - големия наш пианист, педагог и есеист на музикални теми. Тя свири по четири-пет часа на ден. А след това уроците при Андрей Стоянов се превръщат също в едно творческо общение в малка клубна среда – тук са Юри Буков, Златка Арнаудова, Лили Атанасова. А личността на самия Андрей Стоянов е пряк духовен мост към средата на "Златорог", към хора като проф. Спиридон Казанджиев, към Бела и Дора Габе, към спомена за Боян Пенев, към Владимир Василев и Николай Лилиев, към Багряна и спомена за Йовков.

Дали заради досега си с тези личности, или епохата е такава, но някак и интересите на тези ученички са по-особени – едва 17-18-годишни, те ходят в университета да слушат философските лекции на проф. Димитър Михалчев.

От 1941 г. започват студентските години. Блага Димитрова е вече стабилно всред младите сътрудници на Георги-Цанево-то списание "Изкуство и критика". Но следването на славянската филология е не по-малко (а може би и повече) важно от поезията. Та професори са Стоян Романски и Стефан Младенов, има какво да се научи и от Мирчев, Леков и Динеков. Понякога лекции по нова българска литература чете и поетът Емануил Попдимитров – лекции от поет, и то на какво научно ниво! Като отлична студентка Блага Димитрова е удостоена с честта да бъде библиотекарка на семинара по славянски филологии. И странно: тези поетично устроени студентки четат не само поезия, но и сериозните съчинения по езикознание, шудират Потенбя и Трубецкой. А иначе това сериозно студентство съвсем не означава отчужденост от политическия ритъм на епохата – Блага Димитрова е през всичките тези години член на БОНСС.

По време на бомбардировките над София – поразили така дълбоко съзнанието ѝ – Блага Димитрова е евакуирана с родителите си в Панчарево. Тук са художникът - театрален декоратор – Иван Пенков, библиографът-енциклопедист, приятелят на Пенчо Славейков Михов – отново прекрасни наставници... За тези духовни общения Блага Димитрова ще ни разкаже в наши дни.

* Откъсът, който публикуваме, е от словото за Блага Димитрова, прочетено от М. Неделчев на 16 май 1980 г. на един от Литературните петъци в Пловдив.

А стихотворенията ѝ са вече съвсем зрели – та тя е вече на двадесет и две години. Впрочем нашумялото "Вехтошар" тя пише през 1941 г. – на деветнадесет години.

Студентският цикъл – "Стая под наем", "Хазайката" и др. – или "Пролет в града" (неговият финал гласи: "А тъжно старата латерна пее за младини, изтлели без любов") ни пленяват с познатата ни от "Ювенес дум сумус" и "Тавански спомен" на Валери Петров пълнота на битовото изображение, с носталгичните интонации. Но, разбира се, всичко е съвсем различно, по женски видяно. Няма я само иронията, елегичността е по-силна.

Ако имаме търпение, ще се появи и самоиронията в това творчество, но и нещо неуловимо от тази елегичност ще бъде съхранено завинаги.

Интелектуалната атмосфера, в която израства Блага Димитрова, я създава като един комплексен, рядък за нашите условия тип литератор. Тя е поет, но и филолог, критик, преводач, публицист. Днешните млади поети бързат да се изявят с първа книжка, преди още да се взели първия си университетски изпит. А трудно можем да си представим, че някой от тях ще защити например кандидатска дисертация на тема "Маяковски и българската поезия" – като Блага Димитрова през 1951 г. в Москва. За съзнателното, комплексно-филологическо отношение към литературния труд свидетелствуват двата нейни най-големи превода – "Пан Тадеуш" на Мицкевич и "Илиада" на Омир (съвместно с наскоро починалия голям наш филолог-класик проф. Александър Милев).

Превода си на "Пан Тадеуш" Блага Димитрова започва още като студентка – през 1943-1944 г. В предговора към изданието от 1959 г. проф. Петър Динеков – един човек, който отблизо е следил творческия процес при претворяването на гениалната творба на полския поет – ни разказва за сложния път за намиране на най-подходяща форма на стиха, за експериментите, означаващи много часове труд, докато творбата наистина зазвучи.

В пространната си рецензия за този превод поетесата Дора Габе пише: "Да се прави транскрипция на художествено произведение като "Пан Тадеуш" е много опасно: то може да се превърне в обикновена история на полската шляхта, ако конкретното съдържание бъде лишено от поетическа атмосфера. За щастие Блага Димитрова не е понижила художественото равнище на поемата. Като поет тя е почувствувала поета в тая поема и е пристъпила като поет към превода." Дора Габе отбелязва, че немският преводач на "Пан Тадеуш" е работил четиридесет години, без да постигне значителни резултати, докато четиринадесетте години на Блага Димитрова са дали една творба, която звучи и като български оригинал. Тази оценка е изключително ценна, тъй като е дадена от поетесата, която създаде под непосредственото ръководство на Боян Пенев антологията "Полски поети" - книга, открила ни широките хоризонти на полската романтическа и индивидуалистична лирика, която бе пресъздавала така съвършено на български "химните" на Ян Каспрович.

Имал съм възможност да слушам оценки и анализи на специалисти по класическа филология за превода на "Илиада", които естествено ми е трудно да възпроизведа. Но и те граничеха със суперлатива.

Когато разазговарях с редакторката в издателство "Български писател" Милка Спасова - нейна съученичка от гимназията - за ученическите им години (а и за по-късно), тя се опита да обобщи представите си за Блага Димитрова и ми каза:

– Знаеш ли, тя за мен винаги е била стимулатор за труд. Когато я срещнеш и тя ти изреди какво е правила, какво има да прави, какво ѝ предстои – и някак естествено те тласка и ти ца се заемеш с нещо по-сериозно...

Николай Дюлгеров

Александър Шурбанов

*

Ревът на мълнията закъснява,
скокът на лъва е
безшумен
и ударената от чука на гения
скулптура,
ако проговореше наистина,
би станала целулойдна кукла.

*

Вътре в мен е като в орехово дърво –
светлини и тъмнини са утаени
в най-невероятни съчетания.
Някой ще направи превъзходна мебел
от безсънието на душата ми.

*

Попаднала за миг в окото
на залеза,
червената кокошка пламна
като фазан.

*

Угасне ли един път светлината
в очите на живота,
за какво е
материята –
тази подигравка
на Божието първо вдъхновение,
безкрила, безразлична и безформена,
забравила защо е тук,
напусната
от оново летливо, плахо нищо,
което даваше лице на нещото...

*

Понякога се питам
как ли изглежда
човекът
в кръглото око на рибата –
дори най-тихият,
най-кроткият, най-гърпеливият, –
как се пречупва

в туй незащитено,
голо, немигащо око
от дълбините
безвидни,
под което е забил
змийския преоблечен зъб
на хитроумието си
и го влече нагоре,
все по-близко
към себе си, към себе си, към себе си,
сякаш обхванат от лудешка страст
да се огледа в него цял
завинаги.

*

От ден на ден главата ми набъбва,
изтъняват краката ми
и заприличвам на балон,
който се тегли все по-силно
към небето,
привързан за земята само
с една прозрачна връв.

Александър Андреев

ИЗХВЪРЛЯНЕ НА КОФА ЗА БОКЛУК

(Екзистенциален разказ на очевидец)

В осем и петнайсет сутринта, още в леглото, неочаквано ми идва наум да се самоубия. Известно време размишлявам дали има смисъл и стигам до извода, че няма. А понеже тъй или иначе съм си взел почивен ден, все пак решавам да направя нещо друго.

Например – да изхвърля боклука.

Или още по-добре – да извърша подвиг.

И защо не? Един от онези скромни, делнични подвизи, за които с такова удовлетворение чета във вестниците. Пък и денят се е случил тъкмо делник, т.е. налице са и подходящите условия.

Обаче щом думата *подвиг* се настанява в главата ми, аз веднага изгубвам чувство за ориентация. Най-напред влизам в килера вместо в банята, където съм искал да си измия зъбите, а после внезапно се озовавам на стълбищната площадка. Случват се такива неща, когато човек си е поставил голяма цел, казвам си с цел да се поуспокоя.

Ала спокойствието окончателно ме е напуснало. Докато си мия зъбите, ръката ми трепери, тъй че решавам да не се бръсна, защото има опасност да се порежа. А на човек с моите намерения не му прилича да ходи порязан, казвам си. И още: не е ли странно, че изобщо не се замислям какъв точно подвиг ще извърша?

Обаче размишленията вече ме уморяват и има опасност преждевременно да отпадна и да се върна в леглото – нали съм в почивен ден.

За да не се подмамя от мисълта за леглото, аз веднага събличам пижамата си. В същия миг ми идва щастливата мисъл, че трябва да се облека много добре. Как ли щях да се оправя, ако не бях се сетил? Защото човек с моите намерения никога не знае в какви условия ще му се наложи да действа. Ето че работата потръгва, казвам си и дори ми идва наум да потрия доволно ръце, но после съобразявам, че не бива да изпадам в разсеяност, защото това може да бъде фатално в по-нататъшните ми стъпки.

Не забравяй какво си тръгнал да вършиш, повтарям си за всеки случай. И пак: не забравяй какво си тръгнал да вършиш! Разбира се, няма опасност да забравя – та нали вече съм се облякъл много добре, - обаче припомнянето ме изпълва с нова увереност.

Все пак за миг изстивам от ужас, защото, докато си повтарям *не забравяй какво си тръгнал да вършиш*, думата *подвиг* кой знае защо се изтрива от паметта ми. Напрягам всичките си сили, за да я открия, обаче вместо нея в главата ми се въртят съвсем други думи. Например: *кофа за боклук* или пък *абстракционизъм*. Отчаян съм, тъй като тези думи не ми вършат никаква работа. Още малко и ще се откажа, но изведнъж се сещам, че съм си взел почивен ден, а оттук нататък е лесно да си припомня и думата.

Подвиг, декламирам наум, тръгнал си да вършиш подвиг. А какво ли взима със себе си човек, който е тръгнал да върши подвиг, стряскам се отново. Само че този

път не изпускам нишката на мисълта си (вече съм опитен в тези работи) и за да мога спокойно да обмисля нововъзникналия проблем, написвам думата подвиг върху едно малко квадратно листче, което прикрепям с кабарче от вътрешната страна на входната врата.

Наближава единайсет и аз вече усещам лека умора. Това не ме учудва – винаги към единайсет усещам лека умора, пък и тази сутрин имах доста работа. Трябва да си починеш, казвам си, защото отново те е налегнала онази лека умора, която изпитваш всеки ден към единайсет. Може би да седна и да запаля една цигара, мисля си, обаче в следващия миг се сещам, че нямам време за губене. А освен това изобщо не пуша цигари.

Отивам до входната врата, за да се уверя, че все още помня онова, което е написано върху малкото квадратно листче. За моя радост там наистина пише *подвиг*, тъй че отгук нататък ми остава по-лесното: да взема най-необходимото и да изляза на улицата.

Тръгвам из къщи, за да потърся онова, което трябва да взема, обаче за зла беда у нас е толкова разхвърляно, че скоро изпадам в отчаяние. Надниквам и в килера, а там изведнъж ми идва наум, че всъщност е трябвало да вляза в банята, за да си измия зъбите. Слава богу, веднага съобразявам, че това е било преди няколко часа и вече съм си измил зъбите. Дори си припомням за треперенето на ръката и за щастливото хрумване да се облека добре. Нещо повече – установявам, че съм пропуснал най-важното: *трябва и да се нахраниш*, казвам си, човек в твоето положение задължително трябва да се нахрани добре.

За съжаление нямам топла храна, тъй че хапвам на крак парче сухар с малко конфитюр. Леко съм се запотил, понеже вече от някое време ходя из къщи облечен в дебели дрехи, но това не е кой знае каква беда – важното е да не забравя какво съм тръгнал да върша.

Разбира се, *кофа за боклук!* Ето какво търсех преди малко, казвам си. И още: когато човек се нахрани добре, и мислите му потичат по-гладко.

Ала веднага ме обземат нови съмнения. В какъв смисъл човек с моите намерения може да има нужда от кофа за боклук? И защо ще я търся толкова дълго, след като много добре знам къде се намира - в килера, зад вратата. А за всеки случай проверявам и кофата наистина се оказва там. Този път обаче не се подвеждам от мисълта за миенето на зъби, и поточно – още със самото влизане в килера аз зная, че искам да вляза именно в килера, а не в банята. Чудесно е, когато човек действа по план, вместо да се лута безцелно насам-нататък, казвам си и още веднъж поглеждам към листчето на входната врата.

Време е, казвам си след малко, крайно време е да действаш. *Напред*, казвам си още, *надолу*, казвам си след малко, понеже вече слизам по стълбите.

Ето, това не биваше да си го казваш, казвам си в следващия миг. Нима човек с твоите намерения тъй лекомислено си казва *надолу*? Та това като нищо може да те обезкуражи, казвам си. Но, от друга страна, ако си кажа *нагоре*, продължавам да разсъждавам аз, от моите намерения няма да излезе нищо, тъй като живея на последния етаж. Ех, защо нямаше асансьор, идва ми наум, впрочем тази мисъл винаги ми идва наум, когато сли зам да изхвърля кофата за боклук.

Но аз я забравих, сепвам се изведнъж, забравих кофата за боклук! Отново съм пред прага на отчаянието, но все пак с огромно усилие на волята се принуждавам да продължа. Забрави кофата за боклук, казвам си, забрави я веднъж завинаги! Но аз я забравих, казвам си в следващия миг, забравих я! Чувствам се ужасно объркан и добре, че тъкмо в този критичен момент успявам със сетни сили да се добера до прозореца на стълбището, където внезапно ми хрумва, че мога и да се самоубия. Но за жалост тази възможност вече не ми върши работа – нали още сутринта съм стигнал до извода, че няма смисъл да се самоубивам.

Присядам на площадката, за да обмисля новата ситуация. Запази спокойствие, казвам си, само запази спокойствие! Но в следващия миг: нямаш време за губене, нямаш време за губене! Чувствам се леко замаян от тези съвсем противоположни мисли, но за щастие откъм прозореца подухва ветрец, който донякъде ме освежава.

Ами да, идва ми внезапно наум, откъм прозореца подухва ветрец, който донякъде те освежава. Какво чакаш? Не бива да се изпуска този момент! На човек толкова рядко му се случва да усети ветрец, който донякъде го освежава.

Без да забележа, просто на един дъх, стигам до пощенските кутии във входа. Ето, това вече е друга работа, казвам си и потривам доволно ръце. Сега вече спокойно мога да потрия ръце, защото по-трудното е зад гърба ми, казвам си. Но само веднъж, казвам си, иначе има опасност да изпадна в разсеяност и лекомислено потриване на ръце. Докато си мисля всичко това, аз несъзнателно продължавам да потривам ръце и скоро дланите ми така се сгорещяват, че съм принуден да ги залепя о стената, където остават няколко петна от конфитюр.

Накъде ли съм тръгнал с тези сгорещени длани, разтревожвам се изведнъж. Но в следващия миг тревогата ми е прогонена от още по-силна тревога, тъй като в паметта ми постепенно се оформя някакво доста познато изречение: *не забравяй какво си тръгнал да вършиш*. А също така и думите *абстракционизъм, подвиг, кофа за боклук*.

Все пак след известно колебание се спирам на думата *подвиг*, още повече че наскоро съм я чел някъде. Сигурно върху едно квадратно листче, забодено с кабарче на вратата ми.

Което между впрочем сигурно съм забол аз самият, за да не забравя какво съм тръгнал да върша. Ето че всичко си съвпада. Значи затова изречението *не забравяй какво си тръгнал да вършиш* ми звучеше толкова познато, казвам си с облекчение.

Няма да крия, че лекотата, с която стигам до всички тези изводи, веднага ми се показва като добър знак за бъдещето на моите намерения. Защото човек с моите намерения понякога има нужда и от добри знаци. Например – да се спъне с левия крак на входната врата.

Докато си мисля това, аз наистина се спъвам с левия крак. Виж, това е добър знак, казвам си, а човек с твоите намерения понякога се нуждае от добри знаци. *Напред*, казвам си вече по-спокойно, понеже съм сигурен, че няма опасност да сбъркам и отново да си кажа *надолу*.

А защо именно напред, сепвам се още със самото излизане на улицата. В какъв смисъл човек с моите намерения непременно трябва да върви напред? Та аз със същия успех бих могъл да тръгна и наляво или надясно. Четвъртата посока е назад, към входа, но както вече стана ясно, тя не ми върши работа, тъй като съм тръгнал да върша подвиг. А дори е смешно да се помисли, че във входа може да се извърши какъвто и да било подвиг.

Това краткотрайно колебание малко ме разсейва, но аз бързо се съсредоточавам отново. Помисли, казвам си, помисли напрегнато. Известно време мисля напрегнато, подир което тръгвам наляво. Не е лошо да се върви наляво, казвам си, никак не е лошо. Или поне – не е по-лошо, отколкото да се върви надясно. Дори сякаш е по-хубаво. Но не е и лесно, казвам си в следващия миг. Защото, ако беше лесно, всички щяха да вървят наляво и щеше да настане голяма бъркотия. И как ще е лесно, след като аз съм човек с моите намерения! Последната мисъл донякъде ме обърква, но веднага си припомням ужасите, които изживях, преди да изляза от входа, и този спомен ме изпълва с кураж.

Напред, казвам си, и в същия миг установявам, че наистина вървя напред. Слава богу, бързо съобразявам, че след като съм свърнал наляво, аз продължавам напред, защото иначе бих тръгнал в кръг. А дори е смешно да се помисли, казвам си... Значи напразно се радвах, че съм тръгнал наляво, казвам си с главолмно нарастващо притеснение. И още: значи аз изобщо не съм в състояние да определя накъде ще вървя? И още: значи се оказва, че аз съм човек, който върви направо,

след като е тръгнал наляво! Нима, питам се в ужас, човек с моите намерения може да си позволи да върви накъдето му дойде?

Чувам, че вече нямам сили да понеса убийствения товар на всички тези въпроси. Нещо повече – чувам, че от доста време насам нямам никакви намерения и не желая да вървя наникъде. В дъното на булеварда слънцето вече залязва – на запад, казвам си машинално, но дори и това вече не е в състояние да ме ободри.

Почивният ти ден свърши, казвам си. И още: като че ли трябваше да извършиш нещо? Може би да изхвърля кофата за боклук, идва ми наум в последния момент.

Ех, защо нямаше асансьор...

Николай Дюлгеров

**100 години от рождението
на Борис Пастернак**

ОПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПОЕЗИЯТА

Тя е – съсък, избил от котел,
тя е – пукот на лед сред реката,
тя е – славеи в дързък дуел,
тя е – нощ вледенила листата,

тя е – грах, оглушал и не чул,
тя е – сълзите и на всемира,
тя е – Фигаро – флейти и пулт –
сам градините с град бомбардирал,

всичко, дето тревожната нощ
търси все из къпални застлани,
та звездата в живарник дано
отнесе с влажно-трепетни длани.

Сводът – бор върху гола земя.
Като плоска дъска плава зноя.
На звездите приляга им смях,
но вселената глухо место е.

1922

Превод Кирил Кадийски

Илко Димитров

СЛЕДВАЩОТО СЪПАЛО

Все по-безлична става есента. Защо отново ме обзе
тъга по онова, което се е случвало на друг,
и в друг век –
нима без себе си съм проживял? Къде сте,
мигове на съчетаност?

I

Светът е бил това,
което е възлизло като косматo насекомо в сетивата,
от жажда изтласквано навън, отново, но всичко зад гледеца
Всичко
сред хоризонта на единственото същество (след Бога),
достойно по този начин да прогледне.
Бог, тайнствата – това е друго.

Пътят е бил –
да се забива все по-надълбоко в лепкавото неизвестно
с убеденост, че е изпълнено до крайния предел с човешко
и затова върви

така. Не и отстрани.
Бог има онзи поглед, но той е отделен от пътя.
Тези вселенски мигове на съчетаност!

II

Есента се стича във земята и остава
стерилната превръзка на небето. Привидност –
това не е ли съдбата ни? Понякога се вдига увереност,
че ще премина цял в съзряното начало,
без страх и без съмнения ще се открия до съня си чак
като на изповед – ето, слива се сянката със силуета си,
но сетне –
защо отново като истина изпълва мозъка ми някаква умора
и се разпадам пак.

Умора?

Но и Бог дори така не се отдръпва,
изправен пред началото на акта, наситен
с равносилни вероятности. Макар че
Вселената е снета във главата му
и всеки край е очевиден, тъй както и началото,
което го е породило.

Тогава,
умора ли е или
несъществуване?
Привеждаме към нас нещата, както под ножа –
главата на животното.
С какво –
изкупва разума ни тази
несъвместимост?

III

Отново онази болка. Какво е –
пред болест или след смъртта – но никога в сърцевината!
Откриваме отраженията, а не нещата, потъваме
сред очевидността на въображенията си. И познаването –
тази игра между отблясък от безкрайността и
разума, дори за себе си не узнаваем –
не е ли гръмко това
понятие?

IV

Тъга, любов, копнеж,
търсене на смисъла – провинциални спомени.
Ще се разкъса старата обвивка,
неспособна е да побере това съмнение.
Можех да не го разбирам!
Да ме бе дарил Светия Дух със тази
недосъщност,
но без да мога да я назова,
да влача кръста си, ала съшит в плътта ми.
Това е онзи арсенал от отношения, телесното присъствие
във мозъка, което бе в нестихваща хармония,
доскоро бе, ала престана да е вече
противостоянето
на мисълта, родена да се свежда вечно над водата,
която неизменно се отдръпва, когато приближи.
Толкова далеч отиде разума,
че вече любовта изглежда само тъжна!
Сърцето – този закърняващ орган с опасна тежест.

Есента процъфтява. Започна да зрее зимата.

V

Но може ли
сътворенията да се прекрачи отстрани?
Този ли е инструмента и той ли е единствено?
Смисълът на съществуването ни не се открива ни за миг.
Вселената е със безкрайно други външности –
но кой ги вижда?
Не бе ли обреченост, която все по-тъпо боли?
Нали всеки беше роден, за да бъде единствен?
Нали всеки бе отделен като

майстор на мирозданието?

Имаме едно-единствено лице!

VI

Човекът – не е ли нужен сега
нов прочит на тази книга, натъпкана със древни формули?
Би спрял плача, ако престанеше и напъна.
Между звездите ни изтегля непрестанно
някаква

граничеща с материя духовна струя.
По-вярна е единствено посоката пред камъка,
когато пада към земята. За миг отнета –
хармонията безразлично се възвръща –
към необходимата си цялост всичко се стреми.
Колко скръб,
колко нежна обич, колко вяра на тази планета! Но
за да бъде съответен за своето

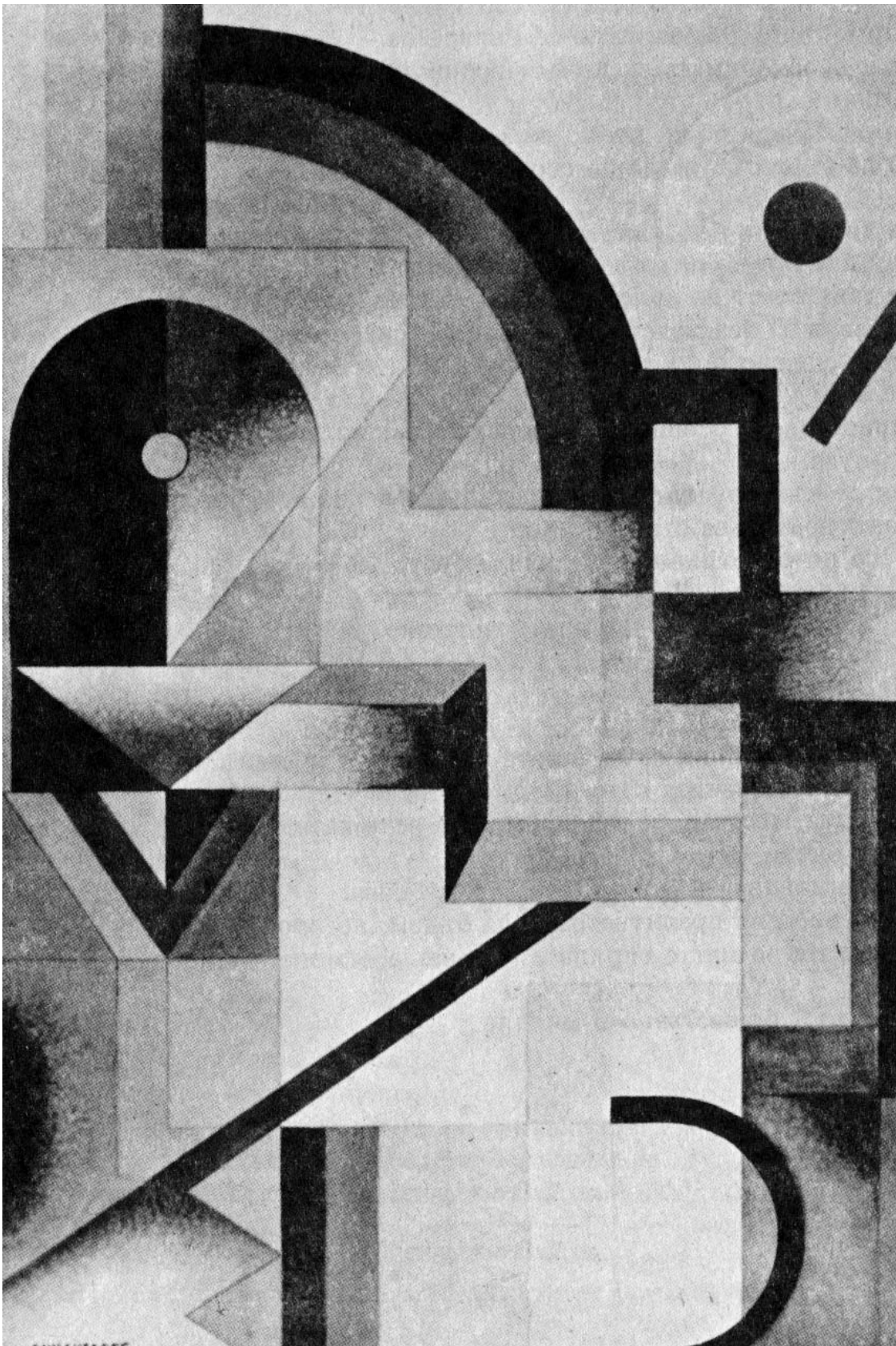
космическо възраждане,
не трябва ли без жал човека да се раздели със всички
тъй близки на плътта му роли? Защо
да дава власт на силата, която връща,
наместо на безстрастното и хладно ускорение,
отблъскващо през хоризонта?

Не е ли разума
единственото основание за нашето присъствие?
Аз чувам
как се вдълбочават сред лицата нови непознати бръчки.
Навътре потъва старото лице
и все по-отчетливо се появява новото.
Не е човешко ли?

А защо да е човешко?

VII

Разумът – единия от начините, поредното стъпало.
Боговете се явяват като в сън и бавно
откриват мястото си в Космоса, но вече като плът.
Те са онова, което следва,
новата извивка на спиралата. Те са онова,
което ние сме предчувствали да бъдем, но просто
извивката за миг е спряла в нас, за да отmine.
Човекът – божественото минало.

Николай Дюлгеров

Йосиф Бродски

Напътствено слово

Дами и господа от випуск 1984-и!

Независимо от това колко сърцати или предпазливи ще решите да бъдете, през своя живот непременно ще влезете в непосредствен физически контакт с онова, което наричаме Зло. В случая нямам предвид един от атрибутите на готическия роман, а, меко казано, една очевидна социална действителност, която не можете да контролирате по никакъв начин. Никаква доза доброта или хитри пресмятания няма да предотвратят тази среща. Всъщност колкото повече пресмятате, колкото повече внимавате, толкова по-голяма е вероятността за нея, толкова по-силен – сблъсъкът. Животът е така устроен, че онова, което смятаме за Зло, има способността за вездесъщо присъствие, ако щете дори само поради това, че проявява склонност да се представя под маската на доброто. Никога няма да го видите да прекрачва прага ви, обявявайки: "Аз съм Зло!" Това, разбира се, свидетелствува за неговата вторична природа, но успокоението, което човек би могъл да получи от подобно наблюдение, се обезсмисля от неговата повторемост. Ето защо едно от благоразумните неща, които бихте могли да направите, е да подложите на възможно най-внимателна проверка своите понятия за добро, да прегледате, така да се каже, целия си гардероб, като проверите кои от дрехите ви биха станали на някой непознат. Това, разбира се, може да се окаже занятие, което поглъща всичкото ви време, и така би трябвало да бъде. Ще се изненадате колко много неща, които сте смятали за свои и за добри, лесно и без много поправки могат да прилепнат на неприятеля ви. Възможно е дори да започнете да се чудите дали той не е ваш огледален образ, защото най-интересното нещо на Злото е, че то е напълно човешко. Меко казано, нищо не може да бъде обърнато и носено наопаки така лесно, както собственото ти понятие за социална справедливост, гражданска съвест, по-добро бъдеще и т.н. В този случай един от сигурните признаци за опасност е броят на онези, които споделят твоите възгледи не толкова поради това, че единомушието притежава способността да дегенерира в униформеност, колкото поради вероятността – понятна при множествата, – че благородното чувство се имитира.

Затова най-сигурната защита срещу Злото е крайният индивидуализъм, оригиналността на мисленето, причудливостта, дори – ако щете – ексцентричността. Сиреч нещо, което не може да бъде измислено, подправено, имитирано: нещо, което би затруднило дори един изпечен мошеник. С други думи, нещо такова, което като собствената ти кожа не би могло да бъде споделено дори и от едно малцинство. Злото е паразит, който трупа солидност. То винаги се стреми към многочисленост, към вдъхващия доверие гранит, към идеологическа чистота, към обучени армии и балансови отчети. Неговата склонност към подобни неща вероятно се дължи на вродената му несигурност, но съзнанието за това отново носи малко успокоение, когато Злото тържествува.

Кое то прави в толкова много части на света и вътре в самите нас. Като се вземат предвид неговите размери и енергия и особено умората на онези, които му се противопоставят, днес Злото може да бъде разглеждано не като етическа категория, а като физическо явление, което вече не се измерва в частици, а е приело географски мащаби. Ето защо причината, поради която ви говоря за всичко това, няма нищо общо с факта, че сте млади, свежи и притежавате чисто досие. Не, досието е почерняло от мръсотия и е трудно да се повярва както в способността ви,

така и в желанието ви да го изчистите. Целта на моето слово е просто да ви предложи начин за съпротива, който някой ден може да ви бъде от полза. Един начин, който може да ви помогне да излезете от срещата си със Злото може би по-малко омърсени, ако не непременно по-победоносни от вашите предшественици. Това, което имам предвид, е, естествено, прословутият номер с обръщането на другата страна.

Допускам, че така или иначе сте чували за тълкуванията на Лев Толстой, Махатма Ганди, Мартин Лутър Кинг и много други на този стих от "Проповедта на планината". С други думи, допускам, че сте запознати с идеята за ненасилствена-та или пасивна съпротива, чийто основен принцип е да отвърнеш на Злото с добро, т.е. да не отговориш по същия начин.

Фактът, че светът днес е такъв, какъвто е, предполага, меко казано, че тази идея далеч не се споделя повсеместно. Причините за нейната непопулярност са две. Първо, за да се приложи тази идея, е нужен демократичен простор, а точно това е, което липсва върху 86 процента от територията на земното кълбо. Второ, здравият разум диктува на потърпевшия, че единствената му придобивка от това, че е обърнал и другата си страна, а не е отговорил по същия начин, му носи в най-добрия случай морална победа, т.е. нещо съвсем нематериално. Естественото нежелание да изложиш на удар още една част от своето тяло е оправдано от подозрението, че такова поведение само възбужда и усилва Злото; че една поредна победа може погрешно да бъде взета от противника за безнаказаност.

Има други, по-сериозни причини човек да бъде подозрителен. Ако след първия удар потърпевшият не е станал напълно неспособен да разсъждава, той може да разбере, че обръщането на другата страна представлява манипулиране на чувството за вина на нападателя, да не говорим за неговата карма. В края на краищата моралната победа може да не е чак толкова морална не само защото страданието често пъти има нарцистична страна, но и защото то прави жертвата по-възвишена, т.е. по-добра от нейния неприятел. Въпреки всичко, колкото и да е лош врагът ви, решаващото е, че той е човешко същество: и макар да сме неспособни да обичаме някого друго така, както обичаме себе си, ние все пак знаем, че злото пуска корени тогава, когато човек започне да мисли, че е по-добър от някой друг. (Ето преди всичко защо са ви ударили по дясната страна.) Следователно в най-добрия случай това, което човек може да получи, като обърне към неприятеля си и другата си страна, е удовлетворение, че ще насочи вниманието му към безсмислието на неговото действие: "Виж, казва другата страна, това, което удряш, е само плът. Това не съм аз. Ти не можеш да смачкаш душата ми." Естествено бедата при подобно отношение е, че неприятелят може просто да приеме предизвикателството.

Преди двадесет години в двора на един от безбройните затвори в Северна Русия се разигра следната сцена. В седем часа сутринта вратата на една от килиите се отвори и на прага ѝ застана надзирател, който се обърна към затворниците със следните думи: "Граждани! Колективът на надзирателите в затвора призовава затворниците на социалистическо съревнование за насичане на дървата, струпани в нашия двор." В онези части на страната няма парно отопление и местната милиция облага, така да се каже, всички дърводобивни предприятия в околността с една десета от техния добив. По времето, което описвам, дворът на затвора приличаше на същински склад за дървен материал, купищата бяха високи колкото два-три етажа и пред тях едноетажният четириъгълник на самия затвор изглеждаше нищожен. Нуждата от сечене беше очевидна, макар че социалистически съревнования от този род бяха провеждани и преди това. "А какво ще стане, ако откажа да участвам?" – попита един от затворниците. "Ами в такъв случай няма да получиш ядене" – отговори надзирателят.

После на затворниците бяха раздадени брадви и сеченето започна. И затворниците, и надзирателите работеха не на шега и до обед всички, особено постоянно недохранваните затворници, се измориха. Беше обявена почивка и хората седнаха да ядат, с изключение на човека, който беше задал въпроса. Той продължи да върти брадвата. Затворниците и надзирателите си подхвърляха шеги по негов адрес – нещо за евреите, които обикновено минават за умни хора, докато този... и т.н. След почивката те подновиха работата си, макар и някак по-вяло. В четири часа надзирателите спряха, тъй като това беше краят на смяната им; малко по-късно

спряха работа и затворниците. Бравата на човека продължаваше да се върти. И едните, и другите на няколко пъти го караха да спре, но той не им обръщаше никакво внимание. Изглеждаше така, сякаш беше постигнал някакъв ритъм, който не желаше да наруши; или пък ритъмът го беше обладал?

Приличаше им на автомат. В пет часа, в шест часа бравата продължаваше да се издига и да пада. Вече и надзирателите, и затворниците го наблюдаваха с интерес и сардоничният израз на лицата им постепенно отстъпваше място отначало на озадаченост, а след това на ужас. В седем и половина човекът спря, прибра се, залитайки, в килията си и заспа. През остатъка от престоя му в този затвор повече не беше отправян призив за социалистическо съревнование между надзиратели и затворници, макар че камарите дърва непрекъснато растяха.

Предполагам, че човекът можа да направи това – дванадесет часа сечене, без да спре, – защото по онова време беше съвсем млад. Фактически тогава той беше на двадесет и четири години, малко по-голям, отколкото сте вие сега. Обаче аз мисля, че може "да е имало друга причина за поведението му през онзи ден. Твърде възможно е младият мъж – точно защото е бил млад – да е помнел текста на "Проповедта на планината" по-добре от Толстой и Ганди. Понеже Синът човешки е имал обичая да говори в триади, възможно е младият мъж да си е спомнил, че въпросните стихове не свършват с:

*но който те плесне по дясната страна,
обърни му и другата
а продължават без интервал и без запетая:
и на тогози, който би поискал да се съди с тебе
и да ти вземе ризата, остави му и връхната си дреха.
И който те понуди да идеш с него една миля,
иди с него две.*

Цитирани изцяло, тези стихове всъщност имат много малко общо с ненасилствената или пасивна съпротива, с принципите да не се отвърща по същия начин и да се отвърща на злото с добро. Смесът на тези стихове е всякакъв друг, но не и пасивен, защото той внушава, че злото може да бъде направено абсурдно чрез излишък; внушава ти да направиш злото абсурдно, като омаловажиш претенциите му със силата на своята отстъпчивост, което обезсмисля вредата. Подобно нещо поставя жертвата в една много активна позиция – в позицията на психически нападател. Възможната победа тук не е морална, а екзистенциална. "Другата страна" в случая задействува не чувството за вина на неприятеля (което той е напълно способен да потисне), а изправя неговите чувства и способности пред безсмислието на цялото начинание: така, както прави всяко масово производство.

Нека да ви напомня, че в случая не става дума за положение, което представлява честен двубой. Става дума за ситуации, при които човек се оказва в безнадежно, подчинено положение от самото начало, когато той няма никаква възможност да отвърне на нападението, когато превъзходството над него е сразяващо. Иначе казано, става дума за онези мрачни часове в живота на човека, когато чувството му за морално превъзходство над неприятеля не предлага никаква утеха, когато този неприятел е отишъл твърде далеч, за да може да бъде засрамен или да бъде накаран да изпита тъга по изоставените скрупули, когато човек разполага само със собственото си лице, риза и горна дреха и чифт крака, които все още са в състояние да извървят някоя и друга миля.

В тази ситуация има много малко място за тактическа маневра. Ето защо обръщането на другата страна трябва да бъде твое съзнателно, хладнокривно, обмислено решение. Шансовете ти да спечелиш, колкото и малки да са, изцяло зависят от това дали знаеш какво вършиш или не. Обръщайки лицето си към своя неприятел, трябва да знаеш, че това е само началото на изпитанието ти, както и на това на стиха – и трябва да си в състояние да се видиш през цялата последователност, през всичките три стиха от "Проповедта на планината". В противен случай, ако един от стиховете бъде изваден от контекста, ще бъдеш осакатен.

Да основаваш етиката върху неточно цитиран стих, означава да предизвикваш съдбата, или другояче, да свършиш с това да се превърнеш в буржоа по душа, който се радва на пълно удобство - това на своите убеждения. И в единия, и в другия случай (от които последният, с членуването в добронамерени движения и недоходоносни организации, е най-малко примамливият) това води до създаване на почва за Злото, забавя проумяването на неговите слабости. Защото Злото, ако ми позволите да ви напомня, е просто човешко.

Етиката, основана на този неточно цитиран стих, не е променила нищо в Индия след Ганди освен цвета на нейната администрация. От гледна точка на гладния обаче на него му е все едно кой е причина за глада му. Допускам, че дори е възможно той да предпочита отговорен за жалкото му положение да е бял човек, макар и само заради това, че по този начин може да изглежда, че социалното зло идва от другаде и че вероятно то би било по-малко резултатно, отколкото страданието, причинявано от някой свой. Когато отговорен за това е някой чужд, все още има място за надежда, за илюзии.

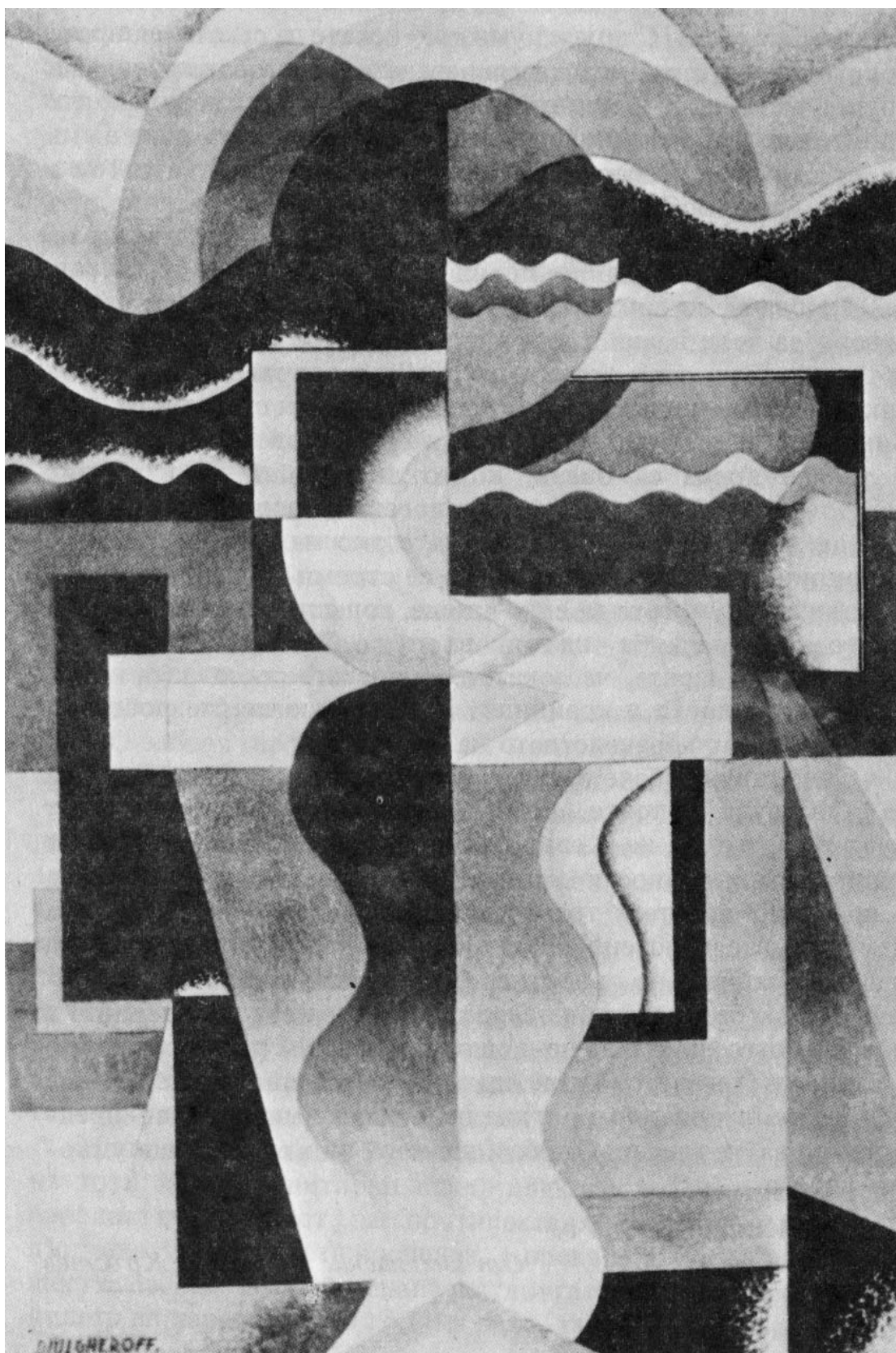
По подобен начин в Русия след Толстой етиката, основана на този неточно цитиран стих, подкопа до голяма степен народната решимост за протипоставяне на полицейската държава. Онова, което последва, е прекалено добре известно: шестте десетилетия обръщане на "другата страна" превърнаха лицето на народа в една голяма рана, така че днес държавата, уморена от своето насилие, просто плюе в това лице. Както и в лицето на света. С други думи, ако искате да секуларизирате християнството, ако искате да преведете Христовото учение на политически език, ще ви трябва нещо повече от съвременните политически дрънканици: ще ви трябва оригинала - поне в ума ви, ако той не е намерил място в сърцето ви. Тъй като Той е бил по-малко добър човек, отколкото дух божи, фатално е да повтаряме непрекъснато за Неговата доброта за сметка на Неговата метафизика.

Трябва да си призная, че изпитвам известна неловкост да говоря за тези неща: защото дали ще обърнеш или няма да обърнеш тази своя "друга страна", е в края на краищата изключително лична работа. Срещата винаги става очи в очи. Винаги става дума за твоята кожа, за твоята риза и горна дреха и твоите крака са онези, които ще трябва да извървят разстоянието. Да съветваш, още повече да подтикваш някого как да използва тези имуществва е ако не съвсем грешно, неприлично. Единственото, което се стремя да направя тук, е да излича от умовете ви едно клише, донесло вреда на толкова много хора и печалба – на толкова малко. Също така бих желал да ви внуша идеята, че докато разполагате със своята кожа, риза, горна дреха и крайници, вие все още не сте победени независимо от неравенството на силите.

Съществува обаче една по-основателна причина човек да се чувства неловко, когато тези въпроси се обсъждат публично; и това не е само вашето нежелание да гледате на своите млади личности като на потенциални жертви. Не, това е по-скоро простата трезвост, която кара човек да очаква измежду вас и потенциални злодеи, а лоша стратегия е да издаваш тайната на съпротивата пред потенциалния неприятел. Това, което може би освобождава човек от обвинението в предателство, или, още по-лошо, в пренасяне на тактическото статукво в бъдещето, е надеждата, че жертвата винаги ще бъде по-изобретателна, по-оригинална в своето мислене, по-предприемчива от злодея. Оттук и шансът, че жертвата ще удържи победа.

Уилямс Колидж, 1984 г.

От английски: Валентин Кръстев

Николай Дюлгеров

АНТОЛОГИЯ

Атанас Далчев

БАЛКОНЪТ

Той е железен, каменен, старинен;
такива има с хиляди в света,
обикновен, но само че зазидан:
един балкон без никаква врата.

Кой знай кога и от кого построен,
е станал непотребен изведнъж,
но не за всички: птичките спокойно
от вазите му пият хладен дъжд

и неговата четвъртита стряха
събира в някоя дъждовна нощ
след дълга и невесела раздяла
отново двама скитника ведно.

Но през деня отвън го не съзира
на минувача празното око.
Стопаните дори не подозират,
че къщата им имала балкон.

1928 г.

Светлозар Ж е к о в

ЗАЗИДАНИЯТ БАЛКОН

Атанас Далчев

Балконът на Далчев...

Вероятно стихотворението е било написано по конкретно наблюдение и поетът едва ли е влагал смисъла, към който ме тегли въображението. "Един балкон без никаква врата" – не е ли това балконът на българския символизъм, балконът, от който светът можеше да бъде видян такъв, какъвто е, ако вратата му не беше зазидана? И не се ли стремеше с цялата си поезия Далчев да разгради тази безсмислена стена между полумрака на символистичното изкуство и ярката дневна светлина? Светът на усамотението и светът на суетата... "Но през деня отвън го не съзира/ на минувача празното око" – не е ли това едно предупреждение към бъдното, привикващо с подмяната на естеството? Възможността да общуваш със света и доброволният отказ от тази възможност. Трябва да преминеш през тази зазидана врата – навън и навътре, – за да проникнеш в света на Далчев...

С неговото име се свързват най-често няколко същностни черти на творческата му природа и естетическа позиция, определящи му видно място в българската поезия. Той е един от най-ревностните отрицатели на символизма у нас; той е един от първите, възстановили временно прекъснатия съюз между поезията и реалния живот, и то на ново естетическо ниво; той е безспорно между най-изтъкнатите продължители на философското начало в българската поезия; той е авторът, който през живота си всъщност пише една-единствена книга и времето – най-безмилостният съдник на всяко творчество - години след смъртта му не е открило пролуки в нея. Дори само това е достатъчно, за да възприемем явлението Далчев като етап в самоосъзнаването на нашата литература.

Далчевата поезия – и като естетика, и като социална позиция, се заражда в едно преломно време за българската литература, когато самият живот с нарастващия трагизъм на противоречията си подкопава докрай основите на символизма. За новото поколение поети е било ясно, че символизмът с бягството си от грозната или по-точно ужасната действителност не само че не съдейства за промяната ѝ, а, напротив - в известен смисъл улеснява съществуването ѝ. Ето защо и Далчев пише: "Символистичната поезия нямаше пред себе си нито действителност, която да изобразява, нито някаква възпитателна или друга задача. Тя не искаше да бъде "слугиня" нито на теологията, нито на морала, нито на философията, нито на историята. И поради това, свободна от всяка грижа и работа, можеше като богатите дами да се занимава само с външността и тоалета си." През 1923 година Атанас Далчев с други двама поети – Димитър Пантелеев и Георги Караиванов – издава манифестния сборник "Мост", който поставя основите на една нова поетика – поетиката на предметната поезия. В началото тя включва разработването на немалко мотиви и от символистичната поезия – като проблемите за смъртта, за екзистенциалната самота на

индивида, за съотношението между духовно и материално и пр. Но подходът към тях е вече съвършено различен. В творбите на Далчев например, в които се интерпретират така или иначе тези вечни теми на поезията, няма и следа от тайнствено-мистичното отношение на символистите, от метафизичните окраски на превъплъщенията им.

Далчев и другите поети, принадлежащи към кръга "Стрелец", отричайки поетиката на символизма, отричат и нещо много по-важно – нейната философска основа. Усилията на литературния кръг са насочени "срещу кошмара на безплодното визионерство" с цел да се възстанови "изгубеното съприкосновение с родната действителност". Независимо от формулировките на практика това означава възвръщане към реализма, но съзвучен и обогатен и с достиженията на европейската култура. Поезията на Атанас Далчев е прекрасен пример в това отношение. Той приземява музата от нейните приземни висоти, за да я накара очи в очи да погледне истината, колкото и грозна, колкото и страшна, колкото и непоетична да е тя. А това едва ли би могло да бъде продиктувано от нещо друго освен от съзнанието, че поезията и истината са неделими. "Обичам – изповядва Далчев – изкуството, което завоюва действителността, а не бяга от нея, което претопява нещата и явленията и извлича от тях като от руда стройния свят на образите." Всъщност такова е и действителното съотношение между реалност и отражение в Далчевата поезия. Възвръщането към конкретния рисунък за него означава и възвръщане към конкретното съдържание, което означава и възвръщане на реалната стойност както на отделната дума, така и на поетичното слово като внушение и въздействие. Това от своя страна определя изключително прецизното отношение на поета към словото. От образците на европейската, световната и нашата реалистична поезия той е извлякъл най-големия урок по художествено майсторство – думата тежи на мястото си, т.е. тогава, когато е наситена със съдържание и формата ѝ е съзвучна с настроението на творбата. Ето защо в неговото творчество трудно може да се открие било случайна рима, било случайна дума дори, без която смисълът би останал същият. Споменавам това, защото то е в пряка връзка с естетическите принципи на Далчев. Неговият свят е светът на конкретното, светът на действително заобикалящото го, фиксиран и като време, и като място. Но между конкретното в действителността и конкретното в изкуството съществува невидимият филтър на едно привидно спокойно въображение, което, следвайки принципа на остранението (според Шкловски), извлича обобщението от тази действителност чрез конкретните ѝ детайли, осъществявайки лирико-философски синтез на случайно и закономерно. Една поезия, която се стреми чрез конкретно-материалното да достигне до духовното, и то по пътя на мисловното приобщаване и не толкова на емоционалното съпреживяване, може да разчита най-вече на богатата си метафорична система на отражение, на понятия и образи, които в контекста на творбата загубват своята конкретна еднозначност и разширявайки смисловия обем на цялостното внушение, се превръщат в своеобразен естетически мост от частното към общото. Така отразената действителност в творбите на Далчев, без да губи триизмерните си очертания, занимава повече ума ни, отколкото очите. Естествено това е в пряка зависимост и от проблемите, които вълнуват поета – "свръхземните въпроси, които никой век не разреши", определящи в голяма степен философската основа на лирическото отражение при него. Но Далчев е поет-философ не толкова заради темите и проблемите, а заради способността му да достига чрез тях до оригинални поетически обобщения, до неочаквани философски дълбочини на познанието. И още – този изключително "земен" в поетиката си творец се вълнува главно от проблемите на човешкия дух. Отрано сетивата му са изострени за различните духовни състояния – от възможния полет до непосилно тежките окови на битието или до катастрофалните приземявания. Ако разгърнем "Прозорец", първата книга на поета, излязла през 1926 година, ще се убедим отново в познатата истина, че младостта най-остро чувства проблеми, които в чисто житейски план би следвало най-малко да я занимават. В "Прозорец" младият, едва двадесет и две годишен поет се движи сякаш в омагьосания кръг на опустошаващата духовна самота и безжалостните

проекции на смъртта. Защо е така? Откъде се появяват тези мрачни настроения и мисли у един млад, земен и жизнен дух като Далчевия? Плод на вътрешна драма или (младостта е склонна към това) подражание на декадентската безизходност? Този въпрос е ключов за проникването в същността на идейния свят на Далчев. Най-лесно е да потърсим чужди влияния и ще ги открием дори там, където ги няма. Единствено невежата не изпитва влияние от чуждата мисъл, защото няма необходимите духовни валенции за свързването му с нея. Влияния върху Далчев безспорно има, но да обясним всичко с тях означава да снемем отговорността от поета, да изопачим влиянията в епигонство и в крайна сметка да си останем на повърхността на явлението, мислейки, че сме проникнали в същността му. Нека преминем зад видимото в поезията му и проектираме във въображението си архитектурата на идеите му и може би тогава ще си отговорим сравнително точно на по-горните въпроси. Защото е естествено да не очакваме еднозначни отговори.

Щастлив е онзи творец, който още в младостта си се посвети на идеал, макар и трудно достижим, но съизмерим с възможностите на личността и обществото. Идеалът на Далчев (уви!) като всеки истински идеал е недостижим, за да не кажем невъзможен. Потопен в екзистенциалните въпроси на битието, в страшния водовъртеж на живота и смъртта, поетът търси спасителния брод, наречен смисъл на съществуването. И като не го открива в мътните води на безвремието, в което живее, той се устремява към жадуваните брегове на познанието с надеждата да зърне един друг свят - света на своя идеал, непокътнат от времето, неподвластен на стремежите ни и следователно... непостижим. При цялата си конкретност поезията на Далчев никъде не назовава конкретно този идеал. Но за четящия и между редовете е ясно – той не може да бъде нищо друго освен хармоничния човек, респективно хармоничното общество. Ето защо, външно спокойни, поетико-философските превъплъщения на този поет са така заредени с вътрешен драматизъм. Той не може да се примири с несъвършенството на човешката природа, с вечния ѝ двигателен механизъм, черпещ енергия от полюсите и на индивида, и на обществото. Там, между полюсните добро и зло се ражда енергията на истината, но и енергията на заблудата. И само между тях, като между два буреносни облака, може да проблесне мълнията на прозрението, която поне за миг да озари смисъла, заложен в живота. И ако в Далчевата поезия толкова често се появява мотивът за смъртта, то е, защото поетът се опитва да опознае живота чрез крайната форма на отрицанието му. Доказателство за това е фактът, че смъртта за Далчев не отключва никакви метафизични врати към отвъдното. Смъртта за него не е коридор към друг свят. Смъртта е "вечната разбойница", която в миг обезсмисля всичко. С нея свършва всичко. И колкото и парадоксално да звучи, смъртта ни обрича на живота, тя ни връща към живота, защото само в него е възможно нашето съществуване, само в него нашите надежди могат да имат бъдеще. Така ще си обясним и факта, че колкото и трагични интонации да съдържа известното стихотворение "Смърт", ние го възприемаме като своеобразен апотеоз на живота. Може би най-ярко материалистичният мироглед на Далчев за света и човека е изкристализирал в стиховете му, посветени на смъртта. За него тя се превръща постепенно в онази крайна точка на познанието, от която ще се отблъсне, за да потърси отново в живота смисъла на вечните въпроси. Вероятно това е пътят, по който се е родил и знаменитият "Метафизически сонет", в който за първи път в нашата литература така оригинално се поставя екзистенциалният въпрос за съотношението между духа и материята. Далчев разбира чудесно, че това е ключовият въпрос за съществуването и неговия смисъл. Той има ясното съзнание, че стотици поети и философи преди него са търсили отговора му. Вероятно затова не се и опитва да отговори – усилията му са насочени към различна постановка на въпроса. И тук Далчев е последователен, в разбиранията си. Противопоставяйки душата на тялото, по пътя на лирико-философския синтез поетът стига до утвърждаването на неразривната връзка между духовното и материалното, до идеята за неизбежните противоречия между тях, но и до идеята за

невъзможността на едното да съществува без другото. Тъкмо затова антитезата във финалното тристишие може да се възприеме единствено като иронизиране на метафизичното схващане:

*Ти властвуваши в света чрез тия сетива
и хранена от тях, растеш и бързо крепнеш,
докато тялото за теб покорно крее.*

*Какво ще му дадеш в награда за това?
Когато отлетиши във блясък и във слава,
неблагодарнице, ти тук ще го оставиши!*

Линията на вечния живот лъкатуши между вечни противоречия. Но докато за едни примирението между тях се осъществява с лекота, за други, между които е и Далчев, това е дълъг процес на отчаяна вътрешна борба за постигане на духовна яснота, а не на житейско равновесие. Поезията и философията се раждат от нарушеното равновесие в човешката душа. Философът търси причините, а поетът – утехата. Но ако за философа Далчев причините донякъде се изясняват, за поета Далчев утехата е мираж в пустинята на самотата.

*И ден, и нощ часовникът
люлее своето слънце от метал.
Понякога аз се оглеждам в огледалото,
за да не бъда винаги самотен.
А по стената се изкачват бавно дните ми:
без ни една любов, без ни едно събитие
животът ми безследно отминава.
И сякаш аз не съм живеел никога
и зла измислица е моето съществуване!*

Това е самотата на индивида, дръзнал да се отгласне от спасителния бряг на настоящето и по бързея на своето лично време да предприеме най-дългото и най-опасното пътешествие - навътре към себе си. Не случайно в това великолепно стихотворение "Повест" два пъти се появява пожълтелият лист със словата: "Стопанинът замина за Америка." Самотата на лирическия "Аз" в тази творба можем да сравним единствено със самотата на мореплователя, дръзнал без ничия помощ да прекоси океана. Така можем да си обясним парадоксалното смесване на присъствие и отсъствие, на реално и нереално у един поет, който няма вкус към нереалното. Но и поетът като мореплователя съзнателно се обрича на самотата. Тя е неизбежното условие за пътешествието. Драмата на изживяването обаче идва не толкова от самотата, колкото от нейния смисъл, т.е. от посоката на пътешествието. Какви брегове се крият вътре в нас и възможно ли е до тях да се достигне с крехката ладия на познанието, подмятана като черупка от огромните вълни на естеството?

*Отдавна всички книги са прочетени
и всички пътища на спомена са минати,
и ето сякаш сто години
как разговарям само със портретите.*

Ето я и философската същина на драмата – обричането на познанието не е ли всъщност самообричане на самотата, не е ли отричане от простите, но така необходими земни радости на битието? Всичко е прочетено, но мъдростта е недостатъчна. Всичко е преживяно, но и преживяното е недостатъчно. Червеят на съмнението е прегризал пергаментовите корици на познанието и през тънките прорези

ще проникне не друго, а всесилният слънчев лъч на живия живот. И ние ще съзрем как за пореден път АЗ-ът ще се оттласне от това решение, за да потърси истината в "Молитва" навън, сред другите, защото утехата е скрита в приобщаването, а не в гордото уединение.

*Аз не помня, аз не съм видял
минаха ли моите години?
Ти не ме оставяй да загина,
господи, преди да съм живял!*

*Изведи ме вън от всяка сложност,
научи ме пак на простота:
да отдавам сетния петак
от сърце на срещнатия просяк.*

Ако "Повест" може да се определи като най-синтезираната философска изповед на поета, то "Молитва" е със сигурност най-проникновено човешката изповед на Далчев. Тя е заредена с дълбокия трагизъм на човек, който с последни усилия се е измъкнал от сложните лабиринти на духовното, и както новороденият жадува глътката въздух, така и той се стреми с цялата си същност към простите земни радости. Зидът е разграден и балконът е върнат на естественото си предназначение. Светлината пронизва мрачната "светая светих" на поета, от която ни поглеждат "прашните портрети, коварното и празно огледало"... Поетът се стремеше н а в ъ н, а ние н а в ъ т р е. Но вече влезнали в света му, през отворената врата на времето виждаме иронично усмихнатия му събрат Цицерон да изрича с горчивина своето: "O fallacem hominum spem!" Да, напразна е надеждата за щастие в познанието, но също толкова напразна е надеждата и за завръщане към простотата. Вкусилият от забранения плод няма да забрави вкуса му, защото това е вкусът на надеждата. И колкото по-напразна е тя толкова по-силен, изглежда, е стремежът на човека към нея. Това е голготата на онези светли умове, устремени към съвършенството с ясното съзнание, че то е непостижимо. Защото съвършена е само мисълта, нейните продукти са винаги белязани от несъвършенството – било на създателя си, било на времето.

Нима това не се отнася и до стремежите на Далчев към естетическо съвършенство? Отричайки идеалистическите веяния в поезията, той неизбежно стига до другата крайност. В творбите му почти отсъства необяснимото, подсъзнателното, превъплъщенията му са лишени от тайнството на духовните прозрения, които често са алогични. В решимостта си да изгражда и усъвършенства една нова предметна поетика, Далчев се лишава /при това напълно съзнателно/ от спонтанността на поетическата инвенция. "Символистичният поет беше органически неспособен да схване конкретното – пише той в един от своите фрагменти. – Дори и когато то му се тикаше в очите, той не искаше да го види и предпочиташе общото и абстрактното." Разбира се, тук става дума за отрицание на символистичната поетика, но Далчев се стреми да се противопостави и на философската основа, която я поражда. Но в това той е повече противоречив, отколкото последователен. "Поезията е, разбира се, различна от ума и волята; но онези, които искат да ги изгонят от поетичното произведение, неправилно си я представляват като непроницаемо тяло, което, за да заеме едно място, трябва да изтика всяко друго тяло оттам. Поезията прилича по-скоро на светлината: тя озарява и прониква нещата, без да ги премахва."

Поезията и светлината – това е разковничето към този двойствен естетически свят, изграден от обикновеното, но градящ необикновеното. И затова Далчев е най-силен там, където конкретното е само повод да се откренат дверите към абстрактно-непознаваемото.

*Защо не можем наведнъж да бъдем
и тук, и там – навсякъде, където
могъщо и безкрайно бий животът?
Ний непрестанно мрем и бавно чезнем
веднъж от туй място, подир от друго,
докле изчезнем най-подир съвсем.*

Истина е, че Далчев цял живот пише всъщност една книга, така както е истина, че това е книга за странстванията на духа, за стремежите му да надмогне веригите на битието, за възможното и невъзможното в тези стремежи. Затова в поезията му като прилив и отлив се редуват мощните вълни на екзистенциалните въпроси с укротената стихия на философското примирение. Докато първите, блъскащи се о неподатливата твърд на вечното, звучат като трагични симфонии, другите са изпълнени с елегичните звуци на изстраданите прозрения. Но в дълбоката си същина и едните, и другите са химни на безсмъртния човешки копнеж за съвършенство, а това е сигурна гаранция за непреходност.

Д Е Б Ю Т

Стефан Галибов*

ЕСТЕСТВОТО НА НЕЩАТА

Могат ли нещата да не са такива, каквито са?
Ако се чуе жужене – се появява муха.
А не може ли да се появи само жуженето?
Някой отпива глътка чай. Надига чашата. Защо чаят изтича
в устата му, а не остава по средата?
Сега, когато аз пиша, защо трябва да се появяват букви?
Не могат ли те да си останат някъде между мен и листа?...

*

Сивота. Някъде в света.
Къде е това някъде?
Където живея аз.
Къде живея аз?
Някъде в света...
Между сивотата се ражда животът.
Между сивотата тече и си остава в нея.

ПО ВЪПРОСА ЗА ПРЕМАХВАНЕТО

Един идиот реши да се прикрие зад друг.
Другият се съгласи.
Двама идиоти с едно лице са един идиот по-малко.
Стъпка към премахването на идиотите е направена.
На света има много умници, прикрити зад лицето на двама
идиоти.

*

Мравките са твърде малки,
за да открият хората,
а те твърде малодушни,
за да ги разберат.

* Стефан Галибов е на 14 години. (Бел.ред.)

ЛИЦЕТО НА ЛИЦЕМЕРИЕТО

Брадвата и пънът са в пълно единодействие. Тя не го сече. Той не я затруднява.

Страшно обича да сечат неговото стъбло и клони. След това се успокоява. Е, истина е, че дърварят отсича дървото, а пънът бяга мислено и съжалева. Но... след това се съюзява с брадвата. Когато положат на изсечената му плът друго дърво, отдавна отсечено и оплакано, изпитва мъжко удоволствие. След часове - мъртви и горещи - започват ударите. Силни, умерени, точни, отсечени. Той отронва пънски сълзи и се чувства могъщ. Изведнъж го хваща страх. Хваща го за корените и дълго се търкалят заедно в шумата.

Извисява се високо над дърветата чрез своите листа, с които също дружи. Небето е близко. Те са далече под него. Живот нависоко. Живот във величие. Идва удар. Отсечен, силен, отмерен. Долу в клоните малък човек с голяма сила, с напънати мускули успява. С един замах...

Небето е далече. Високо в небесата. Дърветата също.

Един пън никога не се издига над себе си.

ЗА ГЕРОИЗМА НА ПРАВТЕ

Когато говоря или слушам разказ за героизма, ми е много трудно да си отговоря на един въпрос: героят ли прави героизма героизъм, или героизмът прави героя герой. Това е така, защото при едни хора се проявява едното, а при други другото.

Човекът мисли и решава да стане герой. Извършва героизъм. През цялото време главата му праши от мании за величие и възхвали. Ако успее, се чувства радостен и спокоен, че е превъзмогнал инерцията на думите. Той е величествена личност с велики постъпки и с глава, способна да измисля велики неща.

Той не успява. Чувства се антигерой и по-ниско от най-големия мерзавец. Струва му се, че е извършил престъпление, щом не е извършил подвиг. Повдига се на пръсти, за да докосне небето.. Завалява дъжд. Дъжд от унижения, въпроси и порицания. Той слиза много ниско до земята и попива всичките мръсотии, способни да бъдат създавани от хора.

Човек брани честта си, приятелите, родината и красивото. Той ги брани не за да извърши героизъм, а защото и те го защитават със способността си да убиват скуката, нервите, недоверието и мъките. Подвигът е в жилите на човека. Човекът използва жилите за свиване на ръката и за свиване на личността. Той е скромен и самолюбие, но чист и даже да не успее, се чувства по-добре, защото е опитал. Това е признак за саможертва. За него не е важно дали ще нарани собственото си тяло, мисли, душа, след като ще спаси чуждите. Готов е да умре и така се чувства по-добре, а даже да загине за глупост, то не е грях, ако тя е била смисълът на живота му. Животът му е гъвкав и лесно може да удуши себе си, но се успокоява, взел жертвата на човешкото.

Б о й к о Л а м б о в с к и

СИСТЕМАТА

Иван Громов прилича на
състарено бебе.

От най-ранно детство той
води бой
със Системата.

Напикава пеленките си
с достойна за отмъстител ярост,
пробива с ножче топките
на най-послушните си другарчета.

Плюе в тетрадките
на подмазвачите и отличниците,
агитира съученичките си
за свободна любов
с шамари.

Мрази своя учител,
че заеква и го наказва,
мрази своя полковник,
че далаверничи и крещи.

Ненавижда своя началник,
че пуши и има любовница,
и ненавижда жена си,
че мълчи и го ненавижда.

Иван Громов мрази
до смърт своята работа.

Веднъж заобича нещо,
но то ужасено избяга.

Иван Громов води
неравен бой със Системата.
Допуска се, че я мрази
повече и от себе си.

Иван Громов прилича
на състарено бебе,
заеква, има любовница,

далаверничи и крещи.
Докато с часове приканва
за борба срещу враговете,
от устата му като от ауспук
изхвърча на порции
пушек.

Той знае това и се мрази,
когато мълчи, но умерено.

Ако му вземат Системата,
ще си пререже вените.

Ако не му я вземат,
сигурно ще я оглави.

КАМЕНОДЕЛСТВО

На Едварда

Ръката и длетото методично
почукват Идеала. Става скучно.

Това е жилав навик – да си камък,
и бавен, мъчен подвиг – да обичаш.

*

Кой е този човек
От доста време
го наблюдавам не го разбирам добре

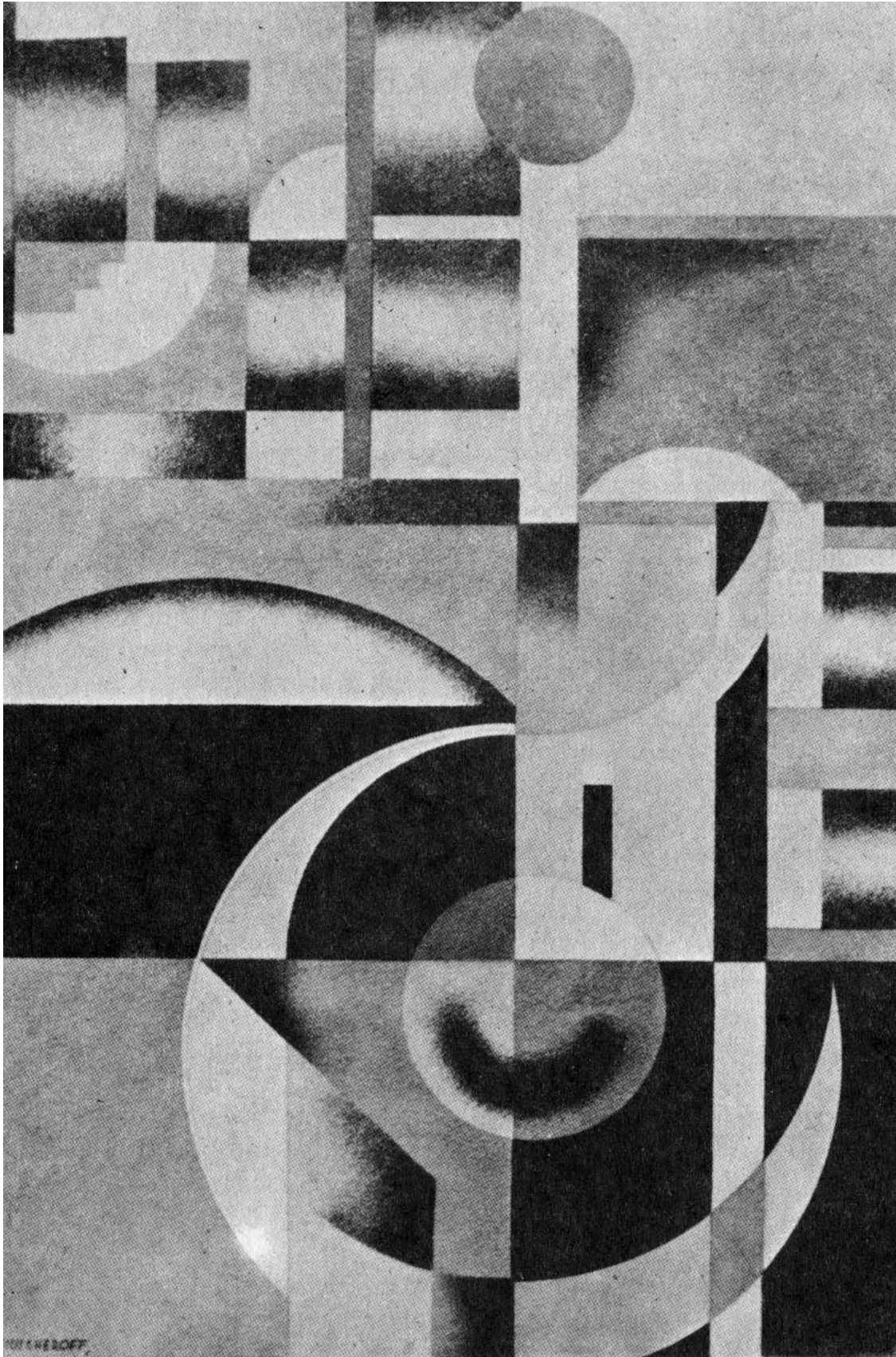
Кой е този човек
Подобно паяжина
са думите му
всичко ги разкъсва
по всичко полепват

Кой е този човек
Нежни бесове
без умора се ръфат
зад безжалостния му лоб

Кой е този човек
Вечер си пие бирата
нощем полудява
денем слуша началника си

Кой е този човек
Привързва се като куче
къса всички вериги
любовниците му рухват
в неврастенични пропасти

Кой е този човек
Наблюдавам го със съчувствие
как изтърпява живота си
в затвора на моята кожа.

Николай Дюлгеров

ГАЛЕРИЯ

Николай Дюлгеров

Забравено ли е името на този ярък представител на Кюстендилската изобразителна школа? Разбира се – не. Това би било абсурдно. По-скоро то не е популярно в родината. Причините са различни, а отговорът – сложен и нееднозначен. Затова пък блести с ярка светлина сред италианските творци и интелектуалци.

Животът и творчеството на Николай Дюлгеров е сложна амалгама от живопис, графика, илюстрация, приложни изкуства, дизайн, пространствено оформление, архитектура, публицистика. Всички тези компоненти са принос в италианската култура и признание на българското творческо начало. То е доказано убедително от дълга и извънредно разнообразна поредица от изложби – Торино, Милано, Флоренция, Рим, Мантуа, Савона, Париж, Москва, Александрия, Барселона, Берлин, Мюнхен, Хамбург, Цариград, Виена. Изкуството на художника категорично е потвърдено от също много и високи оценки: Сребърен медал /1966/, Златното цвете /1967/, Златна значка /1968/ – Торино, Международната награда "Диано Марини" и Златна тарга /1975/ – Милано; Златен кентавър /1976/ – Салсомаджаре; Сребърен медал – за цялостна творческа дейност /1977/ – Милано.

Тази представителна поредица би могла да бъде продължена, но едва ли е необходимо. Името на Дюлгеров вече трайно е вписано в световната култура.

Силата на творчеството му е футуризмът. Свързан е с търсенията и постиженията на италианското изкуство. Далеч преди това обаче то започва в Кюстендил, като се развива успоредно с изкуството на Майстора, Кирил Цонев, Иван Ненов, Б. Елисеев, В. Евтимов.

Дюлгеров е задълбочен новатор, създал собствени изобразителни методи, осъществяващи хармонична връзка на човека с геометричните форми. Той е първият футурист, който въвежда техниката на колажа в диалог между живопис и чисти цветни плоскости. Руският и немски конструктивизъм предлагат математически сравнения на форми. Дюлгеров си служи с всепроникващата вътрешна светлина на предмети и чувства. Цветовете са силни, звучни и осъществяват триумфалното си единение. Творбите са изградени абстрактно, но изразяват специфични душевни състояния.

Дюлгеров внесе в Италия една висока художествена култура, равна с тази на Маринети, Ронкети, Филия, Ориани, Белоли и др. И своето достойно име на българин.

Недко Каблешков

Биографични данни:

1901 – 20.12

Роден в Кюстендил, България.

1920 –

Следва живопис във Виена.

1922 –

Специализира живопис в Дрезден и Първа самостоятелна изложба в София.

1926 –

Напуска България и се установява в Торино.

1928 –

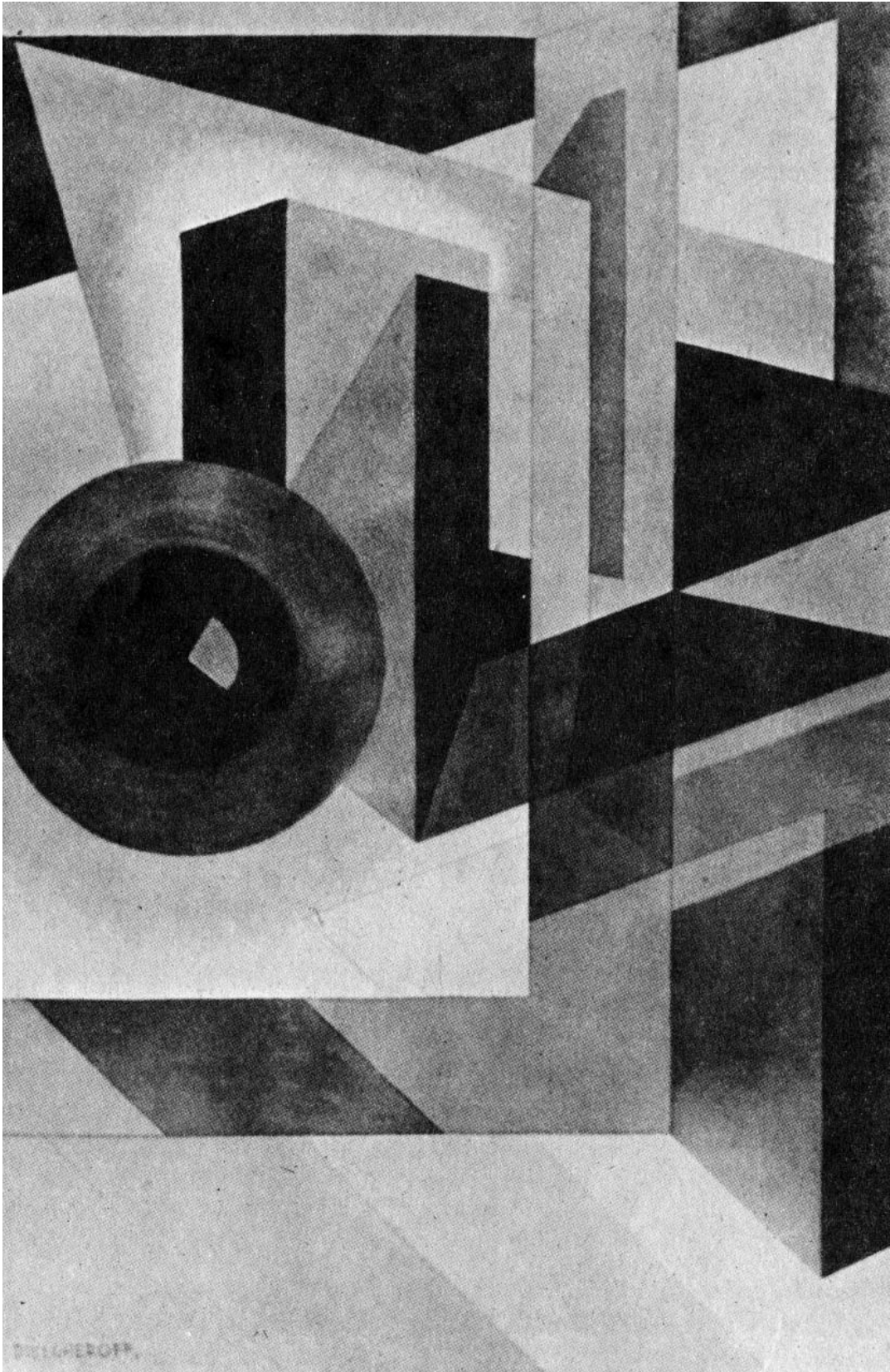
Втора самостоятелна изложба – Торино.

1929–1979 –

Участия в общи и самостоятелни изложби в Италия и други страни – общо 92.

За своето изкуство получил 15 награди.

1982 – 09.04. – Умира в Торино, Италия.

Николай Дюлгеров

А Н О Н С

Борис Роқанов

СТИХОТВОРЕНИЕ ЗА БАЩАТА И МАЙКАТА

*А защо твоя танц ми повдига... Онова...
Как да го назова... Как да го назова...*

Из "Репетиция за галатанц"

Константин Павлов

Аз мога да съм ти баща,
но искам ти да си ми майка,
моя майка, майка

 гола,
майка със очи и без очи.
Майко,
от теб не искам да помръдна нито милиметър.

Майко,
аз твоята утроба си избрах за къща.

Ти
във сънищата и в мечтите така изящно ме омайваш
със голота,
достойна

 за каталога на живота,
и аз съм толкова във тебе, колкото във мене се намираш.
Кое да пренебрегна - себе си или живота?

И все така

 изцяло и човешки
с шепичка в пулсиращата рана
 обичам майка си
обичам себе си – бащата – цял
бащичко като гарван
син от тъмнина.

Хърба си невиджана – бори се...

Кое да пренебрегна – себе си или живота?

А всички твои изтерзани братовчеди,
какво ще кажат за последната ми дума –
за чуждата, пропаднала жена,

 която ще е майка
на деца и таралежи,
на нейните деца и нейни таралежи,
моя майка,
най-красива майка.

Кирил Мерджански

РИЦАРЯТ, СМЪРТТА И ДЯВОЛЪТ

Ескиз по А. Дюрер

В безлюдните полета на Честта, изпуснал
поводите на юздите, безсилен Рицарят
проклина своята съдба:

– Щастлива жертва е човекът
и нещастен победител!

Възседнала го е Смъртта,
зад него Дяволът ехидно се усмихва:

– Ти сам избра посоката,
не е виновен никой.
А конят кима в отчаяние с глава
под ритъма на натежалите
от нескончаемия път копита:

– Да знаеха поне къде отиват.

НАДЕЖДА

Човек може да вярва,
да вярва в нищото
или
да не вярва, че вярва.
Главата му е пълна с богове,
развели знамена,
по-избелели
и от спомена за тяхното могъщество.

Кръжи над тях надеждата сега –

нехайна пеперуда,
която някой ден ще прелети
за страх и назидание
пред погледите на изгубените.
Към острието на карфицата,
приготвена за нея.

ЕСЕН

Усърдно мисълта дълбае времето –
както червей презрелия плод,
на клона забравен.

Гладният няма търпение,
но погълнал набързо и своя живот
не ще се нахрани.

Само хляб и любов.

След горчиво-тръпчивия вкус
на познанието.

Само хляб и любов.

И леглото.

Дълбокото, топло легло –
в най-тъмния ъгъл
на умореното му мълчание.

П ъ р в и т е л я с т о в и ц и

Духът на българската култура е на път да се възроди. Десетилетия наред той приличаше на "привързания балон", чиято главна задача беше да създава впечатление за волен полет, а по-главна – да не литне никога. Балонът се спуска много преди историческия 10 ноември. И в мрачното небе на тоталитаризма се появиха първите книжни лястовици на възраждащата се българска култура – независимото списание за литература и публицистика ГЛАС и алманахът за експериментална поезия МОСТ. През 1989 заглавията ГЛАС и МОСТ раждаха веднага асоциацията с една жадувана от всички честни хора дума: ГЛАСНОСТ. Думата съществуваше, но съдържанието ѝ липсваше, както впрочем битоваха повечето неща при "реалния социализъм". Редакторите на двете сам-издатски списания Владимир Левчев и Едвин Сугарев поеха гражданския риск да върнат думата към нейното съдържание и с това предизвикаха "свещения гняв" на номенклатурата в културата и другаде. Трябва все пак да ѝ признаем заслугите пред днешната демокрация, че мина само с едно дело и с едно уволнение, а можеше направо да затрие двамата неудобни редактори, както в по-добри времена.

Днес ГЛАС и МОСТ са литературни издания на ЕКОГЛАСНОСТ. Появиха се и първите им легални книжки, в които по-ясно се открояват естетическите предпочитания на издателите им. ПЕРО пожелава щастлив свободен полет на първите лястовици.

П л е н н и к ъ т з а в о е в а т е л

Г-н Кирил Кадийски, освен като даровит поет, доскоро беше известен на четящата публика и като доброволен пленник на великата френска литература. Ревностното му преводаческо перо пресъздаде Водлер, Верлен, Рембо, Аполинер, а от няколко години се труди и над безбрежния Молиер. Когато започнаха да вързват балона с все повече и повече въжета и всички бяхаспокойни, че "нема как да литне", г-н Кадийски взе че им развали спокойствието – започна да издава чрез държавен ксерокс едни много свободни книжки с поезия, при това сам и при това на много по-добро полиграфическо ниво в сравнение с продукцията на мощните издателства. Затвориха ксерокса за граждански услуги, а г-н Кадийски го смъмраха устно. Но той не разбра от дума и след историческия 10 ноември взе че възстанови омразното, пък и забравено доскоро списание ЗЛАТОРОГ на някой си Владимир Василев, за което между впрочем си спомнят само някои престарели буржоа, живеещи още в отречената от историята епоха. Г-н Кадийски, за да привлече вниманието на и бездруго неосведомената ни интелигенция (пази боже от осведомена), взе че тури заглавие на изданието си НОВ ЗЛАТОРОГ и тиражът му от хиляда бройки взе че се продаде за броени дни, та се наложи да се допечатат още хиляда. "Не е луд тоя, който..." – ще кажат едни, "Завоевател!" - ще креснат други, а ПЕРО ще пожелае на Кирил Кадийски и неговия НОВ ЗЛАТОРОГ най-добрата литературна армия срещу конюнктурата и посредствеността. На добър час!

е независимо списание за литература и изкуство. То ще се стреми да следва духа и естетическата възискателност на българските литературни списания от миналото като МИСЪЛ, ВЕЗНИ, ХИПЕРИОН, ЗЛАТОРОГ и ще търси свой път в сложната обстановка на съвременната култура.

е тематично списание, което ще утвърждава на страниците си литература и изкуство, занимаващи се със *“свръхземните въпроси, които никога не разреши”*.

се отграничава от произведенията, обслужващи единствено деня с неговите социално-политически страсти. То ще подкрепя литературата и изкуството, верни на вечните и непроменими свои цели, ще дава път на творби, осмислящи непредубедено националния характер и народопсихологията, ще насърчава смелите художествени експерименти, ще открива и налага нови имена.

има амбицията да възстанови разкъсаното триединство *минало - настояще - бъдеще* в българската културна традиция и нейните естествени връзки с Европа и света.